

Jean-Jacques Marie

Trotskyismen

Innehåll

<i>1. Från motsatsernas enhet till den permanenta revolutionen</i>	<i>1</i>
Trotskism och parti.....	1
Från klyvningen 1903 till revolutionen 1905	1
Trotskismen efter 1905	2
Genom krigets prövningar	6
<i>2. Världsrevolutionens morgongryning</i>	<i>8</i>
Brest-Litovsk	9
<i>3. Ingen Thermidor-kupp!</i>	<i>10</i>
Den litterära kampanjen	14
”Socialism i ett enda land”	14
<i>4. Den permanenta motaktionen</i>	<i>18</i>
Den internationella vänsteroppositionen organiserar sig	18
Fascismens uppgång och enhetsfronten	20
<i>5. Ghettot</i>	<i>23</i>
Den franska vänsteroppositionen	24
Det spanska exemplet.....	26
Den amerikanska trotskismen.....	29
Trotskisterna i Sovjetunionen	30
Proklamerandet av den Fjärde internationalen	31
Ett första bokslut.....	32
<i>6. Från blodbadet till den förrådda revolutionen</i>	<i>34</i>
<i>7. Ett steg bakåt – två steg framåt</i>	<i>37</i>
Tre exempel: USA, Bolivia, Ceylon	39
Bolivia.....	39
Ceylon.....	40
<i>Noter</i>	<i>44</i>

1. Från motsatsernas enhet till den permanenta revolutionen

Trotskism och parti

Trotskismen föddes av revolutionen 1905. Vissa av dess drag har utan tvivel framträtt redan tidigare och går tillbaka till den ställning som Trotskij intog vid partiklyvningen 1903 och de följdverkningar som denna fick. Men massornas framträdande på den historiska scenen kom att med sig ett sammanhang och en ny dimension åt en tämligen obestämd samling attityder, strävanden, reaktioner och analyser, som dithills hade varit nära förknippade med klyvningen mellan mensjeviker och bolsjeviker, sedan den revolutionära vågen 1905 för ett ögonblick hade sopat undan antagonismen mellan de två fraktionerna, som den hade återförenat.

Även om trotskismen mellan 1903 och 1917 är en politisk realitet åt vilken Trotskij personligen ger uttryck, så är den det knappast i organisatoriskt hänseende utan stöder sig på detta område på ett postulat som går ut på att nästa revolutionära våg alldeles som 1905 kommer att göra slut på meningsskiljaktigheterna mellan fraktionerna och åter svetsa samman partiet. Trotskij ställer sig ”utanför fraktionerna”, eftersom de endast utgör konstlade hinder för ett enat parti, och vägrar därför också att bilda en egen politisk grupp. Kring honom samlas i redaktionerna för de tidningar han då skapar (*Pravda*, den s. k. Wien-editionen, och *Borba*) militanta krafter, som knappast är ”trotskister” på annat sätt än att de vägrar att godta partiets klyvning och som är helt ointresserade av den permanenta revolutionen. Det är först kriget som åt dessa brokiga grupperingar ger en viss ideologisk samhörighet, åstadkommer en ny gruppering av internationalister kring *Golos*, *Nasje Slovo*, *Natjalo*, *Novaja Epocha* (på varandra följande titlar på samma tidskrift) med en politisk orientering som inte alltid nödvändigtvis stöder sig på den permanenta revolutionen och som inte bildar vare sig ett parti eller en fraktion. Man har därför all rätt att studera ”trotskismen” under dessa fjorton år enbart genom att följa vad Trotskij själv har skrivit och utträttat.

Från klyvningen 1903 till revolutionen 1905

Varför bytte den man som kallades ”Lenins knölpåk” läger under den kongress då det ryska socialdemokratiska arbetarpartiet grundades? Trotskij gav efter kongressen en förklaring genom att brännmärka Lenins ytterliggående centralism. I *Mitt liv* understryker han sin av känslolös betingade vägran att godta utslutningen av ”de gamla” från *Iskra*, *Zasulitj* och *Axelrod*, och preciserar samtidigt sitt ställningstagande: ”Men detta var bara en förevändning; i grund och botten var våra meningsskiljaktigheter av politisk art och gjorde sig på allvar gällande först när det kom till frågan om organisationen.”

”Jag betraktade mig som centralist. Men det råder inget tvivel om att jag under denna period inte alls insåg i hur hög grad en stark och oavvislig centralism behövdes för att man skulle kunna driva miljoner människor att ta upp kampen mot det gamla samhället (...) Vid tiden för kongressen i London 1903 var revolutionen ännu i mina ögon mer än till hälften endast ett teoretiskt begrepp. Den leninistiska centralismen framstod då för mig ännu inte som följderna av en klart och självständigt definierad uppfattning av revolutionen.”

Den djupa orsaken till brytningen är i själva verket den radikala skillnaden mellan Lenins och Trotskijns uppfattningar av partiets uppgifter. Garnerad med hänfulla tillmälen mot Lenin utgör Trotskijns skrift *Våra politiska uppgifter* ett långt angrepp på den centralistiska uppfattning av partiets roll, som kommer till uttryck Lenins arbete *Vad bör göras?* Trotskij vägrar att godta vad han kallar ”substitutismen”, dvs. att en liten grupp intellektuella, som prytt sig med historiens fjädrar, skall representera det verktyg som ett massornas parti utgör, företräda deras verksamhet, deras medvetande. Han förklarar: ”Det föreligger för närvarande två metoder för uppbyggandet av partiet. Den ena går ut på att *vilja tänka* för proletariatet, den politiska *substitutismen*, viljan att företräda proletariatet. Mot denna metod står den politiska *fostran* av proletariatet och dess

politiska *mobilisering* i avsikt att utöva ett på förnuftsskäl grundat tryck på alla politiska grupper och partier.” Trotskij drar en parallell mellan å ena sidan ”ekonomerna”, som kommer traskande efter proletariatet, vilket de vägrar att leda för att i stället avspegla dess omedelbara medvetande, och å andra sidan ”politikerna” (dvs. bolsjevikerna), som inte heller kan leda proletariatet, eftersom de ”själva fyller dess egentliga funktioner” och ”försöker förvandla *historien till sin egen svans*”. Han brännmärker den bolsjevikiska centralismen med en formulering, som mot författarens egen önskan kom att bli ryktbar: ”Dessa metoder kommer att i partiets inre politik leda till att partiorganisationen ”ersätter” (substituerar) partiet, centralkommittén partiorganisationen och slutligen en diktator centralkommittén.”

Trotskij råkade snart i politisk konflikt med de mensjevikiska företrädarna för en allians med den borgerliga liberalismen riktad mot den bolsjevikiska centralismen. Redan i slutet av 1904 ställde han sig ”utanför fraktionerna”, samtidigt som han satte partiets enighet över och framom de politiska meningsskiljaktigheterna. Detta utgjorde sedan dess och fram till 1917 ett av ”trotskismens” karakteristiska drag. Partiet borde vara en bred sammanslutning av alla de fraktioner eller riktningar som åberopade sig på socialdemokratins liksom Internationalens. Denna känslöbetonade strävan till enighet ger Trotskij och hans fåtaliga trupper en betydelse, som inte står i någon proportion till deras antal, ty den svarar mot en ständig strävan hos många förkämpar för och talrika kadrer inom socialdemokratins, alltifrån den bolsjevikiska medlargruppen inom centralkommittén 1904 och fram till de förvisade bolsjevikerna och mensjevikerna som 1913 organiserade sig kring tidskriften *Borba* och samtidigt bildade *mezjrajonkagruppen* (av ry. *mezjrajonnyj*=mellandistrikt;-; *gemensam för flera distrikt*; härav även *mezjrajontsy* – anhängare av gruppen i fråga). Lenin raljerar med denna känslöbetonade strävan och kallar spydigt Trotskij ”balalajkaspelaren”. Det är på denna punkt – och inte i fråga om den permanenta revolutionen – som en synbarligen oförsonlig och mycket häftig meningsmotsättning från 1911 kommer att skilja de två männen. Samstämmigheten mellan denna Trotskijs och hans fåtaliga vapenbröders personliga inställning och de enhetssträvanden som omfattades av talrika bolsjevikiska förkämpar och ledare (däribland Stalin, Molotov, Rykov, Raskolnikov, Kamenev m. fl.) kom att ge ”trotskismen” dess verkliga styrka, när det gällde organisationsfrågan. Det var också detta som gjorde den farlig för Lenin, som tålmodigt och hängivet arbetade på att konstruera det outhärliga verktyg som partiet utgjorde.

Trotskismen efter 1905

Det bakslag som följde på revolutionens nederlag drabbade hårt den ryska arbetarrörelsen, som nästan krossades. Under de vilda strider som sönderslet det ryska socialdemokratiska arbetarpartiet ända fram till kriget, spelade ”trotskismen” knappast någon annan roll än den Trotskij personligen spelade. Han ledde en liten grupp ”utanför fraktionerna” som satte ”enigheten” inom ett parti, öppet för en bred anslutning, över allt annat och vägrade att godta ”fraktionsfångenskap”. Han spelade kort sagt rollen av en riddare utan trupper och han sökte knappast heller att värva några.

Även om frågan om partiet under fjorton år fått Trotskij att ta ställning mot Lenin och även om ordet ”trotskism” så att säga fastställer vad Lenin kallar ”centrismen”,⁽¹⁾ beror denna fråga på *omständigheterna*. Den är förknippad med en epok, då den organiserade arbetarrörelsen, med undantag av den utanförstående anarkismen, förenad inom Andra internationalen, som korsas av de mest skiftande strömningar och där bolsjevikerna för övrigt inte representerar någon internationell riktning eller fraktion. Denna period når sitt slut den 2 augusti 1914.

I gengäld kommer den permanenta revolutionens teori, som utarbetades av Trotskij och den tyske socialdemokraten Parvus omedelbart efter revolutionen 1905 och är ett resultat av deras reflexioner över denna besegrade revolution, att bilda grundvalen för vad som kommer att bli ”trotskismen” och utgör Trotskijs väsentliga bidrag till marxismen. Denna teori skiljer radikalt

trotskismen från alla de andra strömningar, som efter Lenins död gör anspråk på att företräda marxismen.

Trotskij, som hade fängslats omedelbart efter upplösningen av Petersburgssovjeten, vars ordförande han hade varit, tänkte över de erfarenheter som det revolutionära försöket hade givit. Dessa reflexioner gav upphov till ett kapitel i hans verk *Vår revolution* (1907) betitlat *Resultat och framtidsutsikter*, om vilket Deutscher säger att Trotskij ger ”en fullständig, nästan matematiskt koncis formulering av teorin om den permanenta revolutionen”.

Han ifrågasätter de scheman som då var allmänt godtagna inom de skilda riktningarna av den ryska socialdemokratien och som gick ut på att den kommande revolutionen skulle bli en borgerlig revolution, som skulle ha till uppgift att sopa bort resterna av feodalismen och monarkin, vilka hindrade kapitalismens utveckling i Ryssland.

Mot detta ställer Trotskij följande analys, på vilken hans teori om den permanenta revolutionen stöder sig och som han 1919 sammanfattar på följande sätt i sitt förord till nyutgåvan av *Resultat och framtidsutsikter*:

”Den ryska revolutionen, som kommer att ta sin början som en borgerlig revolution när det gäller att lösa de omedelbart förstående uppgifterna, kommer snabbt att utveckla starka klassmotsättningar och kommer inte att ha nått ett segerrikt slut förrän makten överförs till den enda klass som är i stånd att behålla ledningen av de exploaterade massorna, nämligen proletariatet.

”När de väl kommit till makten, kommer arbetarna varken att vilja eller att kunna begränsa sig till ett borgerligt-demokratiskt program. De kommer endast att kunna genomföra revolutionen om den ryska revolutionen förvandlats till det europeiska proletariatets revolution. Revolutionens borgerligt-demokratiska program kommer, liksom dess nationella begränsningar, att överskridas och den ryska arbetarklassens politiska dominans kommer att utvecklas till en långvarig socialistisk diktatur. Men skulle Europa förbli oberört, kommer den borgerliga kontrarevolutionen inte att tolerera de arbetande massornas styre i Ryssland utan den kommer att kasta landet tillbaka i utvecklingen – långt bortom en demokratisk arbetar- och bonderepublik. När proletariatet därför väl en gång fått makten, kan det inte hålla sig inom den borgerliga demokratins ramar. Det måste antaga den *permanent revolutionens* taktik, dvs. det måste förstöra barriärerna mellan socialdemokratins minimi- och maximiprogram, gå över till alltmer radikala reformer och söka ett direkt och omedelbart stöd i revolutionen i Västeuropa.” (Förordet till 1919 års nyutgåva av *Resultat och framtidsutsikter*, s. 7.)

Den arbetande bondebefolkningen kommer att alliera sig med proletariatet under det senares hegemoni. Proletariatet kommer att dra med sig bondemassorna så länge det leder den demokratisk-borgerliga revolutionen, dvs. likviderar feodalismens spår. Men när man övergår till det socialistiska stadiet kommer proletariatet att mot sig resa de betydande skikt av bondebefolkningen som håller fast vid privategendomen. På detta stadium kommer det ryska proletariatets relativa svaghet att bli en svår belastning, och det ryska proletariatet kommer inte att kunna fortsätta sin marsch framåt, om inte revolutionen utsträcks till de högt industrialiserade länderna i Europa.

I detta ögonblick kommer de socialdemokratiska partierna, ”som har alstrat sin egen konservatism, och i främsta rummet då det tyska partiet”, att riskera att spela rollen som broms: ”På grund av denna konservatism kan socialdemokratien, vilken som organisation förkroppsligar proletariatets politiska erfarenhet, att i ett visst moment bli ett direkt hinder på vägen mot en våldsam konfrontation mellan arbetarna och reaktionen.” Men den kommande revolutionen, som i Ryssland kommer att sopa undan de lösliga fraktionerna, kommer utan tvivel att elda det europeiska proletariatet utan att låta sig hejdas av konservatismen hos dess organisationer.

Utläggningen avslutas med en profetia:

”Sedan det ryska proletarietet väl kommit till makten, även om detta endast är ett tillfälligt sammanträffande med vår borgerliga revolution, kommer det att mötas av världsreaktionens samordnade fientlighet (...) Arbetarna kommer inte att ha någon annan möjlighet än att i den politiska dominansens tecken förena sina öden, vilket samtidigt innebär att den ryska revolutionen i sin helhet förenar sig med den socialistiska revolutionen i Europa.”

Tio år efter Fachoda, där mötet mellan den franske befälhavaren Marchand och Lord Kitcheners trupper i hjärtat av Afrika symboliserade sammanslagningen av planeten till en homogen världsmarknad under de imperialistiska konkurrenternas stövel, kom Trotskij på samma sätt att definiera grundandet av ”trotskismen” – inte den ”trotskism” mot vilken Lenin uppträtt (”centrismen” i partifrågan) utan den ”trotskism” som senare på nytt skulle uppstå på grund av kampen mot ”socialism i ett enda land” som ett enande av klasskampen i hela världen. De strider som proletarietet i varje land eller den ena eller andra fraktionen levererar utgör alla en del av en helhet, av den allomfattande konfrontationen mellan proletarietet och borgarklassen. Klasskampen har blivit internationell på samma sätt som kapitalrörelserna och prisfluktuationerna. Dessa mycket skiftande striders takt, utformning och utveckling ansluter sig till de nationella särdragen och är underkastade trycket av en nedärvd tradition, men de kommer ständigt att inbördes påverka varandra, även om det sker omedvetet. Att inte hålla detta i minnet är att låta lura sig av det yttre skenet och att på ett otillbörligt sätt generalisera de rytmer och former som har sin förankring i en nationell historia. Så gör mensjevikererna och så kommer den Kommunistiska internationalen att göra efter sin ”bolsjevisering”. Den konsekvente internationalisten Trotskij är ”enhetssträvare” inom det ryska partiet liksom han är det inom internationalen.

Vid Londonkongressen 1907 där Lenin försöker att vinna över honom på sin sida genom att understryka att Trotskij i avsevärd grad har närmat sig bolsjevismen, angriper denne de två mot varandra stående fraktionerna och förklarar att det bara är en pappersmur som skiljer dem åt. Några månader senare skulle han dock skriva: ”Om mensjevismens antirevolutionära drag redan ligger i öppen dag, så riskerar bolsjevismens antirevolutionära drag i hög grad att inte bli belysta annat än genom en revolutionär seger.” Mensjevismen är i hans ögon till en del antirevolutionär genom att den driver en politik som går ut på en allians med den borgerliga liberalismen, bolsjevismen är det genom sin diktatoriska centralism, den ena genom *innehållet*, den andra genom sina *metoder*. Trotskij skiljer sålunda helt – för att inte säga ställer i motsats till varandra – innehåll och metod utan hänsyn till dialektiken, som han trettio år senare skall utveckla på ett lysande sätt i *Till marxismens försvar ...*

Han samlar vid denna tid en hel grupp av intellektuella (Skobelev, Simkovskij, Rjazanov, Uritskij, Kopp, Joffe) med vilka han från oktober 1908 till 1912 först i Lvov och sedan i Wien leder en liten, oregelbundet utkommande tidning, *Pravda*, som gör anspråk på att rikta sig till ”arbetarna”, som den vill ”tjäna och inte leda”, och som utslungar patetiska appeller om ”partiets enhet”. Det program som angavs i första numrets ledare rörde sig kring slagorden: ”Inte leda utan tjäna! Inte splittra utan ena! Bekämpa söndringen, övervinna motsättningarna!”, vilka redaktionen kommenterade på följande sätt: ”Pravda kommer att i all sin verksamhet understryka att *enighet i klasskampen* för alla måste vara en gemensam och obligatorisk princip, som måste stå över alla opinions- och fraktionsmotsättningar.” Exemplet från 1905 års revolution inspirerar Trotskij till idén att den kommande revolutionen endast kommer att sopa bort de fraktionsmurar, bakom vilka han inte ser de växande politiska motsättningarna: ”År 1905 var det revolutionen som i en vink enade vår taktik och förvandlade kommittéernas, cirklarnas och gruppernas lösa stoftkorn till ett enat och enhetligt organ.” (*Pravda* nr 4)

Dessa maningar till enighet var populära inom partileden, men Trotskij samlade ingen verkligt betydande styrka kring dem, utan tvivel därför att det inte fanns något verkligt samband mellan

denna attityd och teorin om den permanenta revolutionen, utom möjligen ett slags trosföreställning att revolutionen spontant kommer att övervinna motsättningarna, som den kommer att förvisa till det förgångna. Trotskijns politik hade ett kort ögonblick av triumf när i januari 1910 de två fraktionerna gick med på att upplösa sig, att gå samman och att göra sig kvitt, mensjevikererna sin högerflygel (likvidatorerna), bolsjevikererna sin vänsterflygel (bojkottisterna).(2) Centralkommittén beslöt samtidigt att erkänna Trotskijns *Pravda*, att ge den ekonomiskt stöd som tack för de tjänster den gjort partiets enhet och att utse Kamenev, moderat bolsjevik och Trotskijns svåger, till centralkommitténs representant vid tidningen. Men mensjevikererna bröt överenskommelsen och vägrade att utesluta likvidatorerna, som utgjorde drygt hälften av deras styrkor, varpå Trotskij slöt upp på deras sida. Deutscher klargör på följande sätt inkonsekvenserna i detta ställningstagande, som skapade ett svalg mellan Trotskij och bolsjevikererna, vilket först februarirevolutionen skulle börja att fylla igen:

”Eftersom denna stridighet ur en viss synvinkel kunde ses som en konflikt mellan dem som upprätthöll disciplinen och dem som försvarade rätten att ha en annan mening, tog Trotskij ställning mot de disciplinära. I och med det invecklade han sig i uppenbara självmotsägelser. Han, enighetens förkämpe, accepterade, för rätten att få ha en annan mening, den nya brytning inom partiet som mensjevikererna var skuld till. Han, som prisade den underjordiska kampen med en bolsjeviks hela glöd, förenade sig med dem som ville upplösa den underjordiska organisationen för att den var ett farligt hinder. Den borgerliga liberalismens svurne fiende förenade sig slutligen med dem, som var liberalismens allierade, mot dem som var svurna motståndare till en sådan allians.”

I januari 1912 bildade den bolsjevickiska fraktionen, som byggde på det nya uppblussande av klasskampen i Ryssland, om vilket massakern på de strejkande vid gruvfälten vid Lena-floden bar vittnesbörd, vid konferensen i Prag ryska socialdemokratiska arbetarpartiet och började att i Petersburg utge en laglig dagstidning, *Pravda* ... Mensjevikererna svarade med att bilda en Organisationskommitté, som av Trotskij förmåddes att i augusti 1912 sammankalla en konferens i Wien med alla riktningar i partiet. Bolsjevikererna vägrade att delta. Det heterogena augustiblocket, som förenade likvidatorerna, Bund, mensjevikererna, bojkottisterna kring tidningen *Vperjod* och Trotskijgruppen bildade en antibolsjevickisk koalition, vars enda sammanhållande kitt var maningen till enighet och som föll sönder redan innan den verkligen börjat att existera.

Trotskij återupptog dock sina försök på en mycket trängre basis. I slutet av i var han en av organisatörerna och inspiratörerna av *Mezjrajonkagruppen*, som i Petersburg samlade gamla bolsjeviker, gamla mensjeviker och personer ”utanför fraktionerna”, som var beslutna att till varje pris kämpa för den ryska socialdemokratins enhet. Han var också en av redaktörerna av *Borba*, ”tidsskrift för marxistiska arbetare utanför fraktionerna”. Den började utges i Petersburg i mars 1914 av Pokrovskij och Lunatjarskij och hade samma målsättning som Trotskij. Presentationen i första numret, där man spårar Trotskijns hand, utvecklar utförligt tanken att den ryska arbetarrörelsen nu övergått från intelligentsians era till de avancerade arbetarna men att den trots den strävan till enighet, som utgår från dess led, fortfarande vidarebefordrar de ”vanor och bruk som ärvts ned från den tid då den marxistiska intelligentsians fraktion utövade en obestridd dominans”. Man måste kämpa för enighet, samla arbetarrörelsens krafter och ”frigöra sig från den fraktionistiska trångsyntheten och den sekteristiska otåligheten”.

(...)

Genom att framställa ”fraktionsandan” som en realitet i sig, oberoende av allt politiskt innehåll, kunde Trotskij mot den ställa upp de obestämda och sentimentala enhetssträvanden, som fick Lenin att göra narr av honom som en ”pratmakare och posör” och att betrakta honom som sin huvudfiende.

Den omvärdering av alla de krafter inom arbetarrörelsen som första världskriget svarade för kom med ett slag att på ett grymt sätt understryka det fåfänga i dessa maningar att ”låta fraktionsandan

ge vika för ett regelbundet och broderligt samarbete inom alla områden av arbetarrörelsen”. Det bolsjevikiska partiet, som hade stått i spetsen för de arbetarstrider som i juli 1914 hade skakat Petersburg, kom att med undantag för några få enskilda individer, bland dem Trotskij, nästan ensamt leda kampen mot det imperialistiska kriget och mot upplösningen av den Andra internationalen och för upprättandet av en ny international på social-chauvinismens spillror.

Genom krigets prövningar

Jaurés som hade förklarat att ”kapitalismen bär kriget i sitt sköte på samma sätt som ovädersmolnet bär åskan” var mördad, eliten var under vapen, barbariets stormflod bröt in över wienervalserna, Jérôme Coignard och Tjechovs melankoliska hjältar ... Den Andra internationalen och den revolutionära syndikalismen slöt upp i leden. Gå i takt, kamrater, gå i takt ...

Kriget, internationalens sammanbrott och de sprickor som uppstod inom nästan alla riktningar tycktes för ett ögonblick rättfärdiga Trotskij-anhängarnas uppfattning. Från anarkisten Jean Grave till Plechanov trängdes arbetarledarna inom den Heliga unionen. Bolsjeviken Sjljapnikov förklarade: ”Om jag hade varit i Frankrike, skulle jag ha gått in i Främlingslegionen.” Endast i Ryssland motstod det bolsjevikiska partiet den storm, som skakade, försvagade och isolerade det men inte utplånade det.

Redan den 1 november 1914 förklarade Lenin: ”Den Andra internationalen är död (...) Leve den Tredje internationalen! Det blir den Tredje internationalens uppgift att organisera proletariats styrkor med sikte på det revolutionära stormangreppet mot de kapitalistiska regeringarna och på inbördeskriget mot borgarklassen i alla länder för att nå den politiska makten och tillkämpa sig segern för socialismen.”

Trotskij drar rätt likartade lärdomar av händelserna. I en broschyr som han färdigställde i september-oktober 1914, *Kriget och internationalen*, klargör han världskrigets natur som resultatet av produktivkrafternas explosion mot nationalgränserna, som splittrar och våldför sig på dem. Världskrigets barbari är en negativ illustration till den permanenta revolutionen.

”Det nu pågående kriget har uppstått som en revolt av de av kapitalismen skapade produktivkrafterna mot deras exploatering inom nationalgränsernas ram. Hela jordklotet, dess hav och kontinenter, yta och innandömen, har redan blivit arena för en världsekonomi, vars alla delar är ouppslösligt förbundna med varandra.

Det är kapitalismen som har fullbordat denna enhet. Men det är också den som tvingar kapitaliststaterna att kämpa för att tvinga denna världsekonomi att tjäna varje nationell ekonomis intressen. Imperialismens politik vittnar om att den gamla nationalstaten, som skapats under loppet av revolutionerna och krigerna 1789, 1815, 1848, 1859, 1864-66 och 1870, har överlevt sig själv och blivit ett outhärdligt hinder för produktivkrafternas utveckling. Kriget 1914 vittnar framför allt om nationalstatens undergång som självständigt ekonomiskt område. Även om nationaliteten fortfarande utgör en kulturell, ideologisk och psykologisk realitet, så har dess ekonomiska bas urholkats.”

Det otyglade lössläppandet av de imperialistiska makterna, som var och en vill ena världen eller åtminstone till en början lägga en del av den under sina stövlar, leder oundvikligt till en explosion: ”I de stora nationalstaternas ställe kommer världsimperialismen att rycka fram.”

Mot detta omöjliga enhetsverk genom eld och blod bör inte proletariatet sätta försvaret av ett antikverat fosterland utan ”skapandet av ett mäktigare och starkare fosterland, *Europas Förenade republikanska stater*”, (3) ”grundandet av världens *Förenade stater*”.

Inom denna ram ”är det den ryska socialdemokratins främsta och oavvisliga uppgift att bekämpa tsarismen, som till att börja med i Österrike-Ungern och på Balkanhalvön söker en marknad för att

införa sina nationella metoder för plundring, stöld och våld”. Kriget gör denna strid än mer nödvändig eftersom det har fullbordat krossandet av den redan starkt försvagade borgerliga liberalismen. ”Kriget 1914 innebär det totala likviderandet av den ryska liberalismen, gör det ryska proletariatet till den enda bäraren av frigörelsekampen och skapar ett nära sammanhang mellan den ryska revolutionen och det europeiska proletariats revolution.”

Arbetarrörelsen har följt nationalitetsgränserna i deras sammanbrott. ”Den Andra internationals undergång är en tragisk realitet, och man måste vara blind eller feg för att inte se detta (...) På samma sätt som nationalstaterna har blivit ett hinder för produktivkrafternas utveckling har de gamla socialistiska partierna blivit det främsta hindret för proletariats revolutionära rörelse.”

Redan i januari 1915 drar Trotskij i *Golos* (nr 100) den logiska slutsatsen av detta. Han riktar en maning att ”samla krafterna i den Tredje internationalen”.

Skiljelinjen mellan Lenin och Trotskij går genom ”den revolutionära defaitismen”, som Lenin på ett slående sätt ville tolka som en strategi syftande till att förvandla det imperialistiska kriget till ett inbördeskrig, något som Trotskij motsatte sig med förklaringen: ”Det är i socialismens intresse att kriget slutar utan vare sig segrare eller besegrade.” Denna inställning som samtidigt dispenserar både från ett åtagande och en allvarlig eventualitet (efter Marne-slaget tycktes skyttegravskriget ha installerat sig för oöverskådlig framtid) förenar lätt de obetydliga styrkor som gör gemensam sak i kampen mot social-chauvinismen och kriget. Vid Zimmerwaldkonferensen i september 1915, det första utkastet till den kommande internationalen, är det också Trotskij som i enlighet med dessa riktlinjer redigerar dess enhälligt antagna Manifest.

Inom denna ram fortsätter Trotskij sina ansträngningar att samla de ryska socialdemokratiska zimmerwalddeltagarna, medan han försöker att bevara jämvikten mellan bolsjevikerna och Martov, som visserligen är fientligt inställd till kriget men som vägrar att bryta med sina ultrapatriotiska mensjevikiska vänner. Den politiska logiken visar sig dock i en så brutal tid vara starkare än de goda uppsåtens logik. I tidningen *Nasje Slovo*, som i slutet av januari 1915 avlöser *Golos*, och vars medredaktör Trotskij är, redogör han för sina kontroverser med mensjevikerna sedan 1913.

Gruppen kring *Nasje Slovo* utgör utan tvivel den typ av samlad strävan till enhet som Trotskij ända fram till 1917 försökte få till stånd. Martov, Lozovskij, Rjazanov, Manuilskij, Sokolnikov, Pokrovskij, Tjitjerin, A. Kollontaj, Uritskij, Radek, Rakovskij, Maiskij, Antonov-Ovsejenko och Trotskij bildar en generalstab, som är den mest representativa och lysande för de skilda riktningar inom den ryska arbetarrörelsen som är fientligt inställda till kriget. Men Deutscher skriver: ”Redaktionsstabens medlemmar förenades i sin opposition mot kriget och ‘socialpatriotismen’, men bortsett från detta representerade de skiftande åsikter.” De kan delas upp i tre riktningar: högerflygeln (Martov), som vägrar att bryta med mensjevikerna; den probolsjevikiska vänsterflygeln (Manuilskij, Lozovskij, Sokolnikov); centern med Trotskij, som inte ville riva broarna till Martov men ser sig nödsakad att göra detta i april 1916 några månader efter publicerandet av en artikel i *Nasje Slovo*, där det förklaras att ”enda utvägen för anhängarna av Internationalen är ett samgående med leninisterna”.

I december 1916, anmärker för övrigt Lenin i artikeln ”Tjcheidzes fraktion och dess roll”: ”Samtidigt som man fördömer ”fraktionismen” har *Nasje Slovo* och Trotskij under trycket av händelseutvecklingen alltmer kommit att bekämpa Organisationskommittén och Tjcheidze. Men det är endast under trycket” (av vår kritik och av händelserna) som personerna kring *Nasje Slovo* har retirerat från position till position utan att ännu säga det avgörande ordet.

Februarirevolutionen skulle komma att säga det i deras ställe.

2. Världsrevolutionens morgongryning

Februari 1917. Tsarryssland störtar samman. Massorna sopar bort den svagaste borgerliga regim som ställt upp i kriget och bildar för andra gången på tolv år sina sovjeter. Några dagar efter bildandet av sovjeternas provisoriska exekutivkommitté bildas furst Lvovs provisoriska regering, som majoriteten inom den bolsjevikiska ledningen beslutar skänka sitt kritiska stöd ... På kvällen den 3 april förkunnar Lenin, som genomkorsat Tyskland i en järnvägsvagn, som aldrig var plomberad, för sovjetens välkomstdelegation: ”Den socialistiska världsrevolutionens morgongryning är kommen (...) Leve den socialistiska världsrevolutionen!” Han förklarar att Ryssland upplever ”*övergången* från revolutionens första etapp, som till följd av proletariats otillräckliga klassmedvetenhet och organisation förde bourgeoisin till makten, *till dess andra etapp*, som måste komma att ge makten i händerna på proletariatet och de fattiga bondeskikten”.

Förstörandet av den borgerliga statsapparaten, ”all makt åt sovjeterna”, sovjetkontroll över ekonomin ... och slutligen nödvändigheten att ta ”initiativ till att skapa en revolutionär International” är vad som förestår, ty det är ”den socialistiska världsrevolutionen” som förebådar den andra etappen av revolutionen i Ryssland ... det är inte längre den ”demokratisk-borgerliga” revolution för vilken Lenin under tretton år hade förberett bolsjevikerna. Och de gamla bolsjevikerna knotar och mumlar om att ”Lenin hemfallit åt trotskism”.

Lenin genmäler att ”de bolsjevikiska parollerna och idéerna har *i allmänhet* fullkomligt bekräftats av historien, men *konkret* har det hela gestaltat sig *annorlunda* än någon (vem det än må vara) kunnat vänta – originellare, mera egenartat, brokigare (...) kamrat Kamenevs gammelbolsjevikiska formel: ‘Den demokratiska borgerliga revolutionen är inte avslutad’ (...) är föråldrad. Den duger ingenting till. Den är död.”

Lenin går ända därhän att han räknar med skapandet av ett nytt parti utifrån den gamla bolsjevikiska kärnan. ”Låt oss bilda ett proletärt kommunistparti. De bästa anhängarna av bolsjevismen har redan skapat grunden för ett sådant”, skriver han den 9 april. Och i sina ”Brev om taktiken” för han ännu en gång upp ”konstituerandet av ett proletärt kommunistparti” på dagordningen . . . Den klyfta som skilt Lenin och Trotskij fylls snabbt igen såväl i fråga om uppfattningen av revolutionen som om partiets roll, allt efter som Trotskij upphör att jaga efter den omöjliga enhetens hjärnspeken.

När Trotskij en månad efter Lenin återkommer till Petrograd, vänder han sig till folkhopan, som tar emot honom och bär honom på sina axlar bland röda fanor, och uppmanar den att övergå till revolutionens andra etapp ... Hans första offentliga tal den 5 maj avslutas med en uppmaning att ”överföra all makt till sovjeterna” och med ropet ”Leve den ryska revolutionen, förbudet till världsrevolutionen!” Den 7 maj ordnar bolsjevikerna och medlemmarna av mezejrajonkagruppen en gemensam mottagning för Trotskij. Den 10 maj diskuterar de gemensamt tillsammans med Lenin och Trotskij frågan om en sammanslagning. Trotskij förklarar att han i politiskt avseende är helt överens med Lenin och klarlägger samtidigt sin egen position med orden: ”Jag kan inte beteckna mig som bolsjevik. Det är inte önskvärt att man åsätter sig gamla etiketter!” Det var sista gången de minnen från fraktionsstriderna gjorde sig påminda, som revolutionsförloppet snabbt skulle sopa bort. ”Den ryska revolutionen är bara den första etappen av den första av de proletära revolutioner som är krigets oundvikliga resultat, proklamerar Lenin vid det ryska socialdemokratiska partiets sjunde allryska konferens. Och den resolution som han får centralkommittén att utfärda den 10 oktober sätter upproret på dagordningen på grundvalen av följande analys:

”Centralkommittén anser, att såväl den ryska revolutionens internationella läge (upproret i den tyska flottan som den högsta yttringen av den i hela Europa framväxande socialistiska världsrevolutionen, dessutom hotet om att imperialisterna skall ingå fred för att kväva revolutionen i Ryssland) som det

militära läget (...) samt också det faktum att det proletära partiet vunnit majoritet i sovjeterna (...) allt detta ställer det väpnade upproret på dagordningen.”

Denna analys motsvarar Trotskijns egen, och den gamla ”trotskismen” upplöses som av sig själv i den bolsjevism som Lenin just särskilt från ”gammalbolsjevismen”. Den bevarar ingenting av sitt gamla innehåll utom strävan till ”socialistisk enighet”, som alltså var levande hos Trotskij. Sedan han valts till ordförande i Petrogradsovjeten säkerställer han en kollegial ledning (med socialist-revolutionärernas vänsterflygel och mensjevikerna) av sovjetens exekutivkommitté och till och med av sovjetens militära revolutionskommitté, som hade till uppgift att förbereda upproret! Lenin protesterar mot denna inställning. Men när den bolsjeviska högerflygeln omedelbart efter maktövertagandet kämpade för en homogen socialistregering, som skulle förena bolsjevikerna, socialistrevolutionärer och mensjevikerna och ur vilken enligt socialistrevolutionärernas och mensjevikernas krav Lenin och Trotskij skulle uteslutas, så vägrade den senare att ge efter för enhetstankens sirener. Lenin sade då den 1 november 1917 till Petrogradkommittén: ”Trotskij sa redan för länge sedan att ett enande är omöjligt. Trotskij har insett detta, och sedan dess har det inte funnits någon bättre bolsjevik.”

Sedan detta sista hinder undanröjts, försvinner ”trotskismen” i det förgångnas meningsstrider, som sopats undan av oktoberrevolutionen, som såg ett nytt bolsjevikparti födas, vilket både till sin natur och sin sammansättning har kommit mycket långt ifrån den gamla kärnan före kriget. Att Trotskij utnämndes till folkkommissarie för utrikesärenden och i synnerhet för krigsfrågor har knappast något samband med ”trotskismen” före 1917 eller efter 1924. De delade meningar som klart framträder i fråga om tsaristofficerarna eller centraliseringen inom Röda armén och i fråga om ”militariseringen av fackföreningarna” samt Trotskijns inställning till likviderandet av Kronstadtrevolten, som hotade att spränga ett förblött och uthungrat Sovjetryssland i stycken, är alltsammans problem som är främmande för det förgångna och som inte har något samband med framtiden annat än i den mån ”trotskismen” efter 1924 ansikte mot ansikte med stalinismen påtar sig uppgiften att svara för bolsjevismens kontinuitet.

Brest-Litovsk

Detta kommer till synes i fråga om Brest-Litovsk. På den punkten har den stalinistiska historieskrivningen knappast varit skiftande. Den brännmärker Trotskijns ”förräderi” ...

Oktoberrevolutionen hade ända från sin födelse inkarnerats i två dekret. Det ena var dekretet om jorden, som överlämnade marken till bönderna och som utan dröjsmål verkställdes. Det andra var dekretet om freden, som ”inbjöd regeringarna och folken i alla länder att omedelbart inleda offentliga överläggningar för slutandet av fred”, ”en fred utan annexioner och utan skadestånd”. Det gav mindre gensvar ... Endast centralmakterna svarade, då de ryska skyttegravarna långsamt tömdes. Man träffade överenskommelse om vapenvila, och den 9 december inleddes fredsförhandlingar i Brest-Litovsk. Tyskarna avslöjade där genast en våldsamt aptit på annexioner.

Alltifrån den tiden avtecknar sig två huvudinställningar inom det bolsjeviska partiets ledning och på alla partinivåer. Den ena är för ett revolutionärt krig, den andra för ett så långt möjligt uppskjutet undertecknande av ett fredsfördrag. Trotskij är i samförstånd med Lenin mot det revolutionära kriget och för en förhållningspolitik, som går ut på att uppskjuta undertecknandet av ”det skamliga fördraget” under avvaktande av den stigande oron bland massorna i väster. Han förklarar den 11 januari 1918 inför centralkommittén: ”Frågan om revolutionskriget är en irreell fråga”. Den 22 februari upprepar han: ”Alla argument talar mot ett revolutionskrig.” Lenin å sin sida förklarar: ”Det finns en oro bland massorna i väster, men revolutionen har ännu inte börjat där (. . .) Om vi tror att den tyska rörelsen kan utvecklas omedelbart, i händelse av att fredsöverläggningarna avbryts, då måste vi offra oss själva, emedan den tyska revolutionen kommer att ha en kraft långt större än vår.” På denna centrala punkt, sambandet mellan den ryska

revolutionen, som betraktas enbart som den första länken i den socialistiska världsrevolutionen, och de andra länkarna, preciserar han sin uppfattning: ”Tyskland är ännu inte mer än havande med revolutionen, medan vi redan kan presentera en nyfödd, livskraftig socialistisk republik, som vi kan döda om vi börjar krig.” Och han definierar mycket exakt Trotskijs ståndpunkt: ”Trotskijs förslag, att vi skall avbryta kriget, vägra att underteckna ett fredsfördrag, demobilisera armén, är i själva verket en internationell politisk demonstration.”

Det är där som misshälligheterna börjar och inte i fråga om den allmänna uppfattningen (att förknippa fredsoverläggningarna och den internationella situationen), i fråga om vilken Stalin själv var av samma mening. Han stödde för övrigt den 19 januari ”det hopjämningsförslag som Trotskijs ståndpunkt representerar” och förklarar den 23 februari: ”Också vi håller på revolutionen (i väster), men medan ni räknar i veckor, räknar vi i månader.”

För Trotskij är fredsförhandlingarnas gång av underordnad vikt. Det gäller framför allt att få till stånd en demonstration, som för det europeiska proletariatet skall avslöja falskheten i det munväder som fransmän och engelsmän och deras socialister givit spridning åt och som avlösts av de tyska socialdemokraternas majoritet ifråga om den komedi som förhandsarrangerats mellan Kaisern och bolsjevikerna, och samtidigt hetsa upp det mot den egna regeringen. Samma dag som det tyska överkommandot gör slut på vapenvilan (18 februari) och de tyska trupperna börjar sin promenadoffensiv, förklarar Trotskij: ”Det är inte omöjligt att en tysk offensiv kommer att framkalla en allvarlig explosion i Tyskland. Man måste avvakta effekten och kan alltid senare föreslå fred, om den inte kommer av sig själv!”(1)

Här framträder svagheten i hans position. Han som senare skulle förklara att det är värre att blanda ihop tempus i politiken än i grammatiken, ersätter vid detta tillfälle den analys av *uppskavsfrågan* som Lenin insisterar på, med förhoppningen om en möjlig ”effekt”, som ingen kan våga hålla på som ”omedelbart” förestående. Så snart de tyska trupperna återupptar sitt angrepp utan att det tyska proletariatet ännu har rest sig, förlorar formeln ”varken krig eller fred” hela sina propagandistiska, agitatoriska och till och med diplomatiska verkan. Den 23 februari förklarar Lenin: ”Den tyska revolutionen är ännu inte mogen. Den kommer att behöva ytterligare flera månader. Vi måste acceptera villkoren.”(2) Hans uppfattning vinner gehör. Trotskij avstår från att rösta och begär avsked från utrikeskommisariatet. När centralkommittén samma dag enhälligt röstar ja på frågan: ”Bör vi omedelbart bereda oss för ett revolutionskrig?”, blir han försvarskommisarie med uppgift att organisera den samma dag skapade Röda armén.

3. Ingen Thermidor-kupp!

Det manifest som antogs av den Kommunistiska internationalen vid den konferens i mars 1919 då den grundades slutade med en vädjan till den socialistiska världsrevolutionen:

”Arbetarklassens dödliga fiender påtvingar den inbördeskriget. Om den inte vill begå självmord och ge upp den framtid som är hela mänsklighetens framtid, kan inte arbetarklassen undvika att besvara sina angripares slag (...) Det internationella kommunistpartiets uppgift är att störta den borgerliga ordningen och i dess ställe bygga upp en socialistisk regim.”

Den just utropade Internationalen hade kommit till under svåra förhållanden. Den hade nyss drabbats av sitt första nederlag i det kapitalistiska citadellet; den tyska revolutionen hade krossats i januari 1919, och det unga tyska kommunistpartiets dugligaste ledare, Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht och senare Léo Jogisches (Tyschko), hade mördats. Några veckor senare hade den bayerska rådsrepubliken och därefter den ungerska dränkts i blod. Den franska och den italienska arbetarklassen saknade ledning, och den oro som skakade dessa arbetare blev inte annat än konvulsioner som snabbt ebbade ut.

Krossandet av den generalstrejk som i mars 1921 syftade till att få till stånd ett uppror i Tyskland visade hur den revolutionära våg som kriget givit upphov till i Europa nu drog sig tillbaka, därför att det inte fanns några partier som var i stånd att leda arbetarna i deras stormlöpning mot "den gamla världen".

Ryssland hade förötts av inbördeskriget, som hade kostat det sju miljoner i döda, och låg i ruiner. Några hundratusen svältande arbetare, till hälften bönder, arbetade i förfallna fabriker vid utslitna maskiner, som var eftersökta objekt på den svarta marknaden, som också slukade deras produkter. Sin lön fick arbetarna ut med månaders försening. Den 6 mars 1921 skrev *Pravda*: "Arbetarnas umbäranden är så stora att deras fysiska utmattning har blivit dagens viktigaste problem." År 1921 producerade Ryssland 76 lokomotiv, tackjärnproduktionen uppgick till 2 % av förkrigstidens, produktionen av metaller till 4 % och den samlade industriproduktionen till 20%. Under två år utgjorde trä industrins viktigaste bränsle. Handeln, som hade ersatts av rekvisitioner eller reducerats till den mest primitiva byteshandel, var knappast mer än ett minne. Sedan 1920 skakades det sönderslitna landet av bonderevolter, vartill kom resningen i Kronstadt i början av 1921 och hungersnöden kring nedre Volga, som återupplivade kannibalismen.

I augusti 1922 bröt generalstrejken i Italien samman, och i oktober grep Mussolini makten där. Den snabba stabilisering av kapitalismen som i den italienska fascismen fick en barbarisk följdverkan isolerade Sovjetunionen och fick där djupa återverkningar. I detta uthungrade, sönderslitna och förblödda land, där ödeläggandet av produktivkrafterna genom inbördeskriget hade nått en oerhörd omfattning, kom isoleringen att medföra en avsevärd förstärkning av stats- och partiapparaten som hade upprättats och smält samman under inbördeskriget för att motsvara de militära kraven och som hade ynglat av sig för att kunna organisera den "krigskommunism" som den förbittrade kampen mot de vita hade gjort till en tvingande nödvändighet. Stat och parti hade slutit sig samman för att dirigera NEP-politikens ekonomiska liberalism, samtidigt som denna apparat genomsyrats av "främmande" element (specialister, tekniker, affärsmän, rika bönder, handlande etc.), för vilka NEP-tidens oundvikliga strategiska reträtt erbjöd ett vidsträckt handlingsfält. År 1923 var en tredjedel av bolsjevikiska partiets medlemmar ägare av en handelsbod eller ett jordbruk...

Om den sovjetiska statsapparaten skrev Lenin i december 1922: "Vi kallar för vår en statsapparat, som i själva verket är oss fullkomligt främmande, ett borgerligt och tsaristiskt bråte, som det har varit absolut omöjligt för oss att omvandla under de fem år under vilka vi har varit berövade hjälp från andra länder och under vilka våra väsentliga 'bekymmer' har varit kriget och kampen mot svälten." Denna apparat var ett arv från det förgångna och den var till sin natur och enligt sin roll beredd att gentemot ett mycket försvagat proletariat återspegla intressena hos de sociala skikt som hade drabbats av revolutionen.

Lenin var oroad av partiets och statens växande byråkratisering och förfärad över utvecklingen av den storryska nationalism, som var den första yttringen av den "socialism i ett land", som var på väg att se dagen. Fjättrad vid sin sjukbädd tog han upp striden utan att till en början kunna ana sig till vem som var hans verkliga motståndare. I fråga om alla problem, Sovjetunionens konstitution (där han opponerar sig mot det ultracentralistiska förslaget, som stöddes av Stalin), monopolet på utrikeshandeln (där han vänder sig mot den försvagning av detta monopol, som Bucharin, stödd av Stalin, predikar), den georgiska affären (där han är upprörd över de förföljelser, för vilka de georgiska kommunister fallit offer, vilka vägrat att acceptera den centralistiska och chauvinistiska politik, som förts av Stalins prokonsul Ordzjonikidze), förteckningarna över sovjetiska funktionärer (som Stalin vägrar att överlämna till Lenin, eftersom de på ett iögonenfallande sätt avslöjar de tentakler som utgår från Stalin till det myllrande vimlet av ämbetsverk och byråer), överallt stöter Lenin på Stalin. Det är denne som är slutstenen i hela apparaten, som i honom finner sitt uttryck. Han är nyckeln till hela denna apparat, om vilken Bucharin då skrev: "Inte ens

ett proletärt ursprung, de valkigaste nävar eller andra lika framstående egenskaper är en tillräcklig garanti mot att de privilegierade proletära elementen omvandlas till en ny klass.”

Lenin allierade sig då med Trotskij. Men den 9 mars drabbades han av ett nytt slaganfall. Trotskij, som nu stod ensam, tvekade att på egen hand ta upp en strid, vars historiska insats knappast kunde stå klar för någon. Skulle det inte mindre än sex år efter Oktoberrevolutionen, två år efter Kronstadtrevolten och mitt under NEP-tidens vanskliga uppbyggnadsarbete vara att riskera den bräckliga enigheten inom det parti som nyss störtat borgarklassen, vunnit inbördeskriget och som höll Sovjetunionen under armarna? Trotskij nöjde sig med att ta upp kampen på det ekonomiska fältet. Ställd inför den så kallade ”prissaxen” (dvs. den ökande skillnaden mellan de ständigt stegrade priserna på industrivaror och de fallande priserna på jordbruksprodukter) föreslog han som botemedel en planhushållning med sikte på en utveckling av den tunga industrin. Majoriteten röstade för status quo. Denna meningsmotsättning bar inom sig fröet till nästa sammanstötning.

Det politiska kvacksalveri och den låtgåpolitik som företrädde av triumviratet Stalin-Zinovjev-Kamenev (”trojkan”) kom missnöjet bland arbetarna att slå ut i låga. Sommaren 1923 spred sig en strejkvåg bland arbetarna i Sovjetunionen. Samtidigt fördjupades den svåra krisen i Tyskland, där marken från januari till augusti föll med svindlande fart. Den revolutionära oron skakade den tyska arbetarklassen och grep också en del av det sovjetiska partiet och den sovjetiska ungdomen. Bucharin som alltid befann sig på historiens vågkam manade de sovjetiska studenterna att kasta sina böcker för att gripa till vapen och dra mot Tyskland, samtidigt som Dzerzjinskij, chefen för GPU, noterade: ”Försvagningen av vårt parti, utslocknandet av vårt inre liv, valförfarandets ersättande med utnämningar är på väg att bli en politisk fara.”

Det var denna situation som gav form och innehåll åt vänsteroppositionen, som tog upp striden i oktober 1923. Trotskij riktade ett brev till Centralkommittén, i vilket han vände sig mot partiets inre byråkratiska regim (”Byråkratiseringen av partiapparaten har tagit oerhörda proportioner genom metoden att välja ut sekreterare.”) och krävde att Centralkommittén skulle rätta till förhållandena. En vecka senare tillställde 46 förkämpar för Trotskij linje Centralkommittén en deklARATION, där man angrep partiregimen och ledningens ekonomiska kvacksalveri och i stället krävde intern demokrati och en planhushållning, som enligt opponenternas åsikt var enda medlet att förebygga den hotande ekonomiska krisen.

Det fanns ingenting speciellt ”trotskistiskt” i dessa två krav, på vilka partiledningen svarade med anklagelsen för ”fraktionism”, en ”fraktionism” som dock ännu inte hade åsatts en politisk etikett.

Centralkommittén beslöt dock att i *Pravdas* spalter öppna en diskussion som i första hand skulle gälla den inre demokratin. Och den 2 december tillkännagav Stalin: ”Det är nödvändigt att sätta en gräns för diskussionen.”

Partiledningen försökte att stilla missnöjet genom en kompromiss, som Trotskij godtog. Även om de 46 faktiskt proklamerar: ”Den regim som har upprättats inom partiet kan absolut icke tolereras; den ödelägger partiets oberoende genom att ersätta det med en utvald byråkratisk apparat”, även om Trotskij sammanfattar vad kampen gäller i *Den nya kursen* (8 december), där han skriver: ”Partiet måste, utan att upphöra att vara en centraliserad organisation, ta makten över sin egen apparat”, så syftar den ”nya kurs”, som proklamerats, till att återupprätta partiet och modifiera ledningens politik och ingalunda till att föreslå ett byte av partiledning, vilket dock ”trojkan” (Stalin, Zinovjev, Kamenev) beskyller den för att göra samtidigt som den anklagar oppositionen för ”fraktionsverksamhet”.

Detta är förklaringen till den skenbart tvetydiga attityd, som Trotskij intog, när han den 5 december röstade för politbyråns enhälliga resolution, som antar den nya kursen, för att fem dagar senare under denna rubrik publicera ett brev i *Pravda* där han framhåller att man måste kämpa för att resolutionen av den 5 december inte skall bli en död bokstav: ”I dag, förklarade han, är byråkraterna formellt beredda att ‘ta den nya kursen till protokollet’, dvs. att i praktiken begrava den.”

Denna maning till strid, som framför allt vänder sig till ungdomen, kommer konflikten att blossa upp på nytt och att denna gång bli offentlig. För att dra oppositionen vid näsan låter ledningen diskussionen gälla . . . kampen mot *trotskismen*. Den 15 december fastslår Stalin att Trotskij inte kan räkna sig till de gamla bolsjevikerna och Zinovjev förklarar: ”Trotskismen är en klart definierad riktning inom arbetarrörelsen.” Att på de två kraven på inre demokrati och planhushållning klistra etiketten ”trotskism” innebar att presentera dem som en följd av fraktionsstrider före revolutionen, som ett återupplivande av den gamla trotskismen, dvs. ett partibegrepp som historien sopat bort, ett återupplivande som var särskilt skadligt i en stund då Lenin teg och den tyska revolutionens nederlag tvingade partikadrerna och partiets stridbara falang att sluta leden kring ett parti, som för dem framstod som en sista isolerad förskansning, när revolutionsvågen ebbade ut.

De gränser inom vilka vänsteroppositionens strid måste hålla sig dikterades av en internationell och inrikespolitisk situation som den inte var vuxen. Dess kamp för att reformera ledningens politik kunde inte förvandlas till en kamp mot ledningen och mot apparaten, förrän i det ögonblick denna ledning och denna partiapparat tycktes föra en politik, som stod i motsättning till proletariats fundamentala intressen, och kom att framstå som en företrädare för intressen som var fientliga mot detta proletariat.

Även om Trotskij frambesvor möjligheten av en dylik urartning, av en bolsjevikpartiets ”thermidor”,(1) i *Den nya kursen*, så fanns det ingenting som gav vid handen att den var på väg. Hädanefter kunde ”trojkan”, som för ett ögonblick hade varit skakad och som hade varit på håret att lida nederlag i Moskva, återta kontrollen över operationerna. Sekretariatet tar upp den politiska striden, skickar framstående oppositionsmän utomlands som diplomater, förflyttar, återkallar, smickrar, hotar eller befördrar andra. Stalin frammanar under en litanja av hänfulla anspelningar sina motståndares ”oförglömliga demokratiska sinnelag”.

Sekretariatet befriar 15 medlemmar av Kommunistiska ungdomsförbundets centralkommitté från deras uppdrag och skickar dem på ett ”uppdrag” till Sibirien. Det förfalskar också valen till den trettonde partikongressen (i januari 1924), där oppositionen endast får tre röster. Detta sker i Trotskij's frånvaro. Han har ända sedan slutet av december hållit sig utanför en strid, vars ännu oförutsebara och uppslitande konsekvenser han utan tvivel vägrar att acceptera. Skulle bolsjevikpartiet redan sex år efter mänsklighetens första segerrika proletära revolution verkligen vara på väg att degenerera?

Redan från sin tillkomst är vänsteroppositionen dessutom splittrad av en motsägelse, som på ett ännu mer dramatiskt sätt avspeglar det ryska bolsjevikpartiets isolering i den under uppbyggnad varande Kommunistiska internationalen. Dess strid är i varje stadium nära beroende av utvecklingen av den internationella klasskampen och griper samtidigt djupt in i det enda ryska partiet, som ensamt bär upp den unika historiska erfarenhet som oktoberrevolutionen representerar, men samtidigt mer än något annat skakas av den europeiska revolutionens och världsrevolutionens återverkningar, eftersom det står i spetsen för den enda existerande arbetarstaten.

Vänsteroppositionens kamp formar sig alltså efter en historisk utveckling, som den bara förmår bedöma, inte i något avseende påverka. Visar för övrigt inte de framgångar som oppositionen har ända in i GPU:s led, att partiet inte har undergått någon kvalitativ förändring sedan Oktoberrevolutionen? Krossandet av den tyska revolutionen tvingar oppositionen att dämpa sina attityder.

I oktober 1923 triumferar den tyska borgarklassen för tredje gången över Europas mäktigaste proletariat, vars nederlag förebådar uppgången för den fascism som ännu en gång kommer att ta strupgrepp på Sovjetunionen.

Detta nederlag, som mer eller mindre klart upplevs av hela partiet, liksom byråkratiseringen av partiet för med sig en våg av självmord bland de gamla revolutionärerna (Lutovinov, Eugenia Bosch m. fl.), driver vänsteroppositionens anhängare Bucharin att söka botemedlet mot isoleringen i ett helgande av isoleringen och av bonden och åstadkommer i själva verket vänsteroppositionens upplösning, sedan den berövats de omedelbara perspektiven för sin verksamhet. Inom partiet sprider sig korpralsandan. Hädanefter utnämns alltid partiapparatusens folk, de väljs inte. Varje diskussion är förbjuden, de starka männen har alltid rätt.

Den litterära kampanjen

En skenbart oskyldig episod väcker trotskismens ”monster” till nytt liv och visar hur långt den politiska utvecklingen gått i Sovjetunionen. I början av hösten 1924 publicerar Trotskij tredje volymen av sina samlade verk, 1917, som inleds av ett företal, Oktobers lärdomar, där han understryker partiets och partiledningens betydelsefulla roll för att en revolutionär situation skall ge upphov till en revolution och drar fram centralkommitténs tvekan och Zinovjevs och Kamenevs inställning i oktober 1917.

Omedelbart efter publiceringen av denna volym (som snabbt drogs ur boklådorna) mobiliserades partiets och internationalens hela maskineri för att brännmärka ”trotskismen”. Trotskij's enda svar, Våra meningsskiljaktigheter, förbjöds. ”Trojkan” levererade en hel arsenal av anklagelser mot ”trotskismen”, vars dödssynder Stalin karakteriserade på följande sätt:

1. ”Den permanenta revolutionen (i trotskistisk bemärkelse) är en revolution där man inte tar småjordbrukarna med i räkningen som revolutionär kraft. Den permanenta revolutionen består, för att använda Lenins terminologi, i att ‘hoppa över’ bonderörelsen eller att ‘leka med maktövertagandet’.”
2. ”Trotskismen är misstro mot bolsjevikernas parti.”
3. ”Trotskismen är misstro mot bolsjevismens ledare, ett försök att diskreditera dem.” (Tal vid plenarmöte med den kommunistiska fraktionen av fackföreningarnas centralkommitté, den 19 november 1924.)

Några veckor senare var definitionerna klarare: den permanenta revolutionen är ”en undervärdering av bonderörelsen, som leder till förnekande av den leninistiska teorin om proletariatets diktatur”, den är ”en avart av mensjevismen”, den är ”den permanenta hopplösheten” (Stalin i *Pravda* den 20 december 1924).

”Socialism i ett enda land”

I denna sista artikel i december 1924 ger Stalin klart en ny formel: att bygga upp socialismen i ett enda land. Stalin nöjer sig inte med att brännmärka den permanenta revolutionen som en permanent ”hopplöshet” som bara har ett enda perspektiv att erbjuda den ryska revolutionen i avvaktan på världsrevolutionen, nämligen att ”vegetera vidare i sina egna motsägelser och ruttna på rot i väntan på världsrevolutionen”. Han erbjuder också ett motgift i form av uppbyggandet av socialismen (2) inom Sovjetunionens gränser. I en enda formel tillmötesgår han samtidigt

partiapparaters aspirationer och förväntningarna inom skilda sociala skikt, som genom NEP fått lättare att andas, de välbärgade och någorlunda bärgade bönderna, köpmännen, affärsmännen, mellanhänderna som var ivriga att få leva och njuta av de ögonblick som intervallen mellan gårdagens kaos och den okända framtiden medgav, funktionärerna som var trötta på år av omstörtningar, teknikerna, specialisterna, officerarna i en enorm armé, som demobiliserats i ett land som med möda höll på att resa sig ur ruinerna och svälten.

Den bolsjevikiska partiledningens godtagande av denna teori, som senare, från april 1925, också godkändes av Kommunistiska internationals exekutiv, ledd, till en modifiering av de inre parti-stridernas natur. De omedelbara praktiska följderna lät inte vänta på sig. Bucharin – partiledningens officiella ideolog – proklamerade ”en socialism i snigeltakt”. Ledningen mångdubblade sina ansträngningar för att locka med sig bondebefolkningen, som utgjorde den överväldigande majoriteten i landet och som också var ensam om att kunna svara för det nödvändiga investerings-tillskottet. Den 17 april 1925 lanserade Bucharin appellen: ”Vi måste säga till bönderna, alla bönder, att de måste berika sig!” och att dessa rikedomar skall tjäna till att bygga upp socialismen. Eftersom det bara var de rika bönderna (kulakerna) som producerade ett överskott som var värt namnet, innebar ”orienteringen mot bonden” i själva verket ”orienteringen mot kulaken”, som Bucharin ville ”på fredlig väg få att uppgå i socialismen”. Faran för en ”Thermidor”, dvs. en partiell reaktion, kom att stå allt klarare för oppositionen.

Våren 1926 svarade 6% av bönderna för nära 60% av den spannmål, som stod till förfogande för försäljning. Man höll då på att avsluta den industriella rekonstruktionen i Sovjetunionen och hade på nytt uppnått 1914 års produktionsnivå, men materielen var försliten, verkstäderna endast nödortfärdigt iståndsatta och maskinerna föråldrade. För att kunna ta steget från småindustri till en genomförd planhushållning måste man kunna frigöra nya resurser. Ledningen hoppades att kulakerna utan att knota skulle svara för dem ...

Denna politik var till nackdel för arbetarna, som betalade en växande del av de direkta skatterna och dessutom drabbades av återverkningarna av den relativa ökningen av de indirekta skatterna i förhållande till de direkta. Partiapparaten rämman. Partimaskineriet i Leningrad, proletariats gamla huvudstad, sätter sig upp mot den nationella partimaskinen. Leningrad-gruppen besegras vid kongressen i december 1925 och försätts ur stridbart skick efter fyra månaders oavbrutna ansträngningar av Stalins folk, ledda av Kirov, som efter ett hundratal utrensningmöten kan viska seger.

Vänsteroppositionen och Zinovjavs och Kamenevs nya opposition finner en gemensam grund, låt vara bräcklig. En förening är ofrånkomlig och ger i april 1926 upphov till den förenade oppositionen.

Denna vilar på en kompromiss mellan de två ursprungliga riktningarna och deras skiftande element. Den tar inte upp den permanenta revolutionens teori, mot vilken många av dess medlemmar är fientligt inställda. Och Kamenev, Zinovjev och Trotskij utfärdar den 15 december 1926 en klar och otvetydig deklaration i fråga om kompromissens räckvidd: ”Det är felaktigt att påstå att vi skulle försvara trotskismen. Trotskij har inför hela den Kommunistiska internationals deklarerat att i alla de principiella frågor, av vad slag de än må ha varit, där han har varit av motsatt mening mot Lenin, så är det Lenin som har haft rätt, och detta gäller särskilt frågan om den permanenta revolutionen och bönderna.”

Denna kompromiss vilar på gemensam fientlighet mot den politiska orientering som har sitt ursprung i proklamerandet av uppbyggandet av socialismen i ett enda land: en ökad vädjan till den privata marknaden, viljan att söka stöd hos kulaken och NEP-mannen. I stället framför man det trefaldiga kravet på industrialisering, kollektivisering, planhushållning.

Kompromissen är meningslös annat än sedd i samband med de klart preciserade syften, som den enade oppositionen givit uttryck åt, då den uttalat sig för en reform av partiet och dess politik. Vid centralkommitténs möte i juni 1926 läste dess 13 representanter upp en deklARATION med förslag om en gemensam politisk plattform. Om det inte går att nå enighet mellan oss och ledningen i fråga om en gemensam kamp, förklarade de 13, så kommer den enade oppositionen att kämpa för att nå majoritet och tillförsäkra sig ledningen av partiet. Det problematiska i denna inställning var att oppositionen för att återupprätta partiet och dess politik (vilket skulle innebära att erövra åtminstone en del av ledningen) måste fungera som en tendens som respekterar den strikta legaliteten i partiet samtidigt som den bekämpar ledningen av ett parti, vars sociala natur och politiska funktion efterhand förändras och som vägrar att tillåta en politisk diskussion. Partiledningen mobiliserar grupper av röstbegåvade slagskämpar, som den med lastbilar skickar i väg till de möten, där oppositionens medlemmar försöker komma till tals, och som visslar, tjuvar, stampar fötterna eller eventuellt tar till knytnävarna. Stalin kommenterar: ”Det är partiets röst.” Den kväver i varje fall oppositionens stämma efter dess första inledande framgångar.

Den 16 oktober slår också oppositionen till reträtt för att undvika en hotande partiklyvning. Denna reträtt utkristalliserar dess interna tendenser till upplösning. Dess kamp utkämpas i själva verket under mycket svåra förhållanden i och med att den inte har full rätt att fungera som en egen riktning. Frånvaron av internationella perspektiv, ägnade att modifiera den allmänna ramen för denna strid efter krossandet av den tyska revolutionen, räcker för att ge upphov till den dubbla faran av ”sektarism” (att skapa ett andra parti) och ”opportunism” (att böja sig för ledningen i avvaktan på bättre tider).

Den stigande kinesiska revolutionen och den bolsjevikiska partiledningens politik (totalt stöd åt Kuomintang och Chiang Kai-shek och fientlighet mot varje självständig aktion från de kinesiska kommunister, som mot sin vilja hålls kvar inom Kuomintang, etc.) svetsar åter samman en opposition, som demoraliserats av sin isolering. Hädanefter framstår det för den som klart att det föreligger ett samband mellan Stalins kulakvänliga politik i Sovjetunionen och hans politik att underordna arbetarrörelsen under den nationella borgarklassen via Kuomintang i Kina.

I mars 1927 når Chiang Kai-shek Shanghai. Arbetarna reser sig. Chiang kräver att de skall lägga ned vapnen. Från Moskva ger den Kommunistiska internationalen ordern: ”Gräv ner vapnen!” och förbjuder de prokommunistiska regementena i Chiangs armé att förena sig med de upproriska. Den 6 april förklarar Stalin inför en församling av 3 000 partikämpar i Moskva: ”Chiang Kai-shek underkastar sig disciplinen”, den disciplin som krävs av Internationalens exekutiv, av vilken han är hedersledamot. En vecka senare tågar Chiang in i Shanghai, där han massakrerar tusentals avväpnade arbetare, vilkas lik fyller gatorna och lokomotivens ångpannor. Den 21 april förklarar Stalin: ”Händelserna har helt bekräftat riktigheten i vår linje” och uppmanar de kinesiska kommunisterna att stödja Kuomintangs vänsterregering i Hankou, som snart kommer att likvidera dem.

Oppositionen försöker att mobilisera partiet mot ledningen som har fört den kinesiska revolutionen till ett blodigt nederlag. I maj 1927 utfärdar den de 83:s appell i vilken 83 gamla bolsjevik kritiserar ledningens politik i Kina, dess samarbete med de reformistiska brittiska fackföreningsledarna i den anglo-ryska fackföreningskommittén under generalstrejken 1926 och dess politik att stödja de rika bönderna och kräver inledandet av en verklig diskussion inom partiet för att förbereda den femtonde kongressen. Appellen ger 3 000 underskrifter mot beräknade 20 000. Oppositionen har kanske rätt när den utpekar dem som bär skulden för nederlaget, men det berövar den tusentals partimedlemmar och medkämpar.

Ledningen förbereder en uteslutning av oppositionen, som svarar med att utarbeta ett förhandlingsförslag, som sekretariatet vägrar att distribuera inom partiet.

Förslaget har som sina tre grundpelare planhushållningen, kollektiviseringen och industrialiseringen och syftar till att återupprätta politiken inom ett parti, som det anser ännu inte har undergått någon avgörande kvalitativ förändring. Oppositionen syftar inte heller till någon fraktionsverksamhet och ger inte ut den minsta bulletin. ”Vi fördömer utan omsvep varje försök att skapa ett andra parti (. . .) Vår uppgift är inte att skapa ett andra parti utan att återupprätta det ryska sovjetiska kommunistpartiets politiska inriktning.”

Oppositionen som var inställd på ett legalt handlande såg sig likväl nödsakad att på illegal väg trycka sitt förhandlingsförslag. En av GPU:s agenter, en gammal vitrysk officer ur baron Wrangels armé, nästlade sig in i det illegala tryckeriet, varpå Stalin kunde brännmärka den uppenbara förbindelse som förelåg mellan vitgardisterna och oppositionen. Från och med nu blev striden offentlig. Oppositionen mångdubblade sina sammanträden och möten.

Stalin kräver den 21-22-23 oktober i centralkommittén att den ur sina led skall utesluta Zinovjev och Trotskij och får gehör för sitt krav. Den 7 november beslutar oppositionsmännen att delta i de officiella demonstrationerna vid högtidlighållandet av Oktoberrevolutionens tioårsdag med egna plakater med de egna parollerna: ”Ned med kulaken, NEP-mannen och byråkraten! Följ Lenins testamente! Bevara den bolsjevikiska enigheten!” Kraftmätningen slutar med ett nederlag för oppositionen, som omringas av polisen, misshandlas och skingras ... Under de följande dagarna utesluts dess ledare.

Den isolerade oppositionen splittras efter att ha fallit offer för krossandet av den kinesiska revolutionen, vilket demoraliserar partiet, och sedan oppositionen drivit majoriteten av dess aktiva kämpar att sluta leden kring ledningen, eftersom nederlaget uppenbarligen berövat vänsteroppositionen alla utsikter för tillfället. Det faktiska nederlaget för den kinesiska revolutionen väger tusen gånger tyngre än den abstrakta riktigheten i oppositionens argumentation. Den 16 november begår Adolf Joffe självmord. Vid den femtonde kongressen, som öppnas den 2 december, förkunnar Stalin: ”Oppositionen måste kapitulera helt och villkorslöst både på det politiska planet och som organisation.” Zinovjevs anhängare är beredda att acceptera. Det första villkor de ställs inför är: ”Ett öppet fördömande av trotskismen som varande en anti-bolsjevikisk och antisovjetisk ideologi.” Den gamla kärnan inom vänsteroppositionen förklarar sig besluten att fortsätta striden. 1 500 oppositionsmän väljer förvisningens väg. Trotskij förvisas till Alma-Ata. Rakovskij, Muralov, Smilga och Radek förklarar: ”Vi har uteslutits ur partiet men vi kommer att göra allt för att på nytt vinna inträde i det. Man har uteslutit oss på grund av våra åsikter. Vi betraktar dem som bolsjevikiska och leninistiska. Vi kan inte ta avstånd från dem.”

Fyra år senare hade likväl majoriteten bland de stora namnen inom oppositionen, däribland de modigaste (Rakovskij, Sosnovskij), på nytt anslutit sig till partiet, hade ”kapitulerat”, och oppositionen inskränkte sig i fortsättningen till den förvisade Trotskij och de fasta men isolerade trotskistiska kärngrupperna i koncentrationslägren ...

Knappt har oppositionen uteslutits förrän kulakerna låter sin vägran att fredligt låta inlemma sig i socialismen skina igenom. När produktionen ökar, vägrar bönderna bryskt att leverera sitt vete och sin råg. Lagren smälter samman, samhällena hotas av hungersnöd och regeringen måste köpa säd i Kanada. Därtill nödd och tvungen slår ledningen in på kollektiviseringens, planhushållningens och industrialiseringens väg, samtidigt som den fördubblar slagen mot de vänsteropponenter som inte ger vika. För att kollektivisera, industrialisera och planhushålla måste Stalin vända sig mot högerfalangen, som representerar majoriteten inom landet. I slutet av 1929 har högern likviderats. Den första femårsplanen har proklamerats och kolchoserna (också jätte-

kolchoserna) har ökat starkt i antal. Är det inte vänsterns linje som ledningen tillämpar, även om dess brutala helomvändning gör att den får emot sig nästan hela landsbygden, som bringas till underkastelse med hjälp av kulsprutesalvor och massdeporteringar? Det blåser i varje fall en återföreningens vind – Trotskij skulle ha sagt ”kapitulationens” – bland de 8 000 deporterade ”trotskisterna”. Den 14 juli ansluter sig Radek, Preobrazjenskij och Smilga offentligt till partiledningen, och därefter fortsätter avfallen från oppositionen stadigt att öka, samtidigt som det i lägren växer upp en generation av unga anonyma trotskister, som ständigt spås på genom arresteringar av verkliga eller föregivna ”trotskister”, fr. o. m. början av år 1928. Från Radeks, Smilgas och Preobrazjenskij ”kapitulation” (1929) och till Rakovskij och Sosnovskij (1934) är det samma politiska process som ligger bakom. De oppositionsmän som på nytt söker anknytning till partiet söker sig till den enda organisation som finns i Sovjetunionen för dess inrikespolitik, varvid den internationella klasskampen reduceras till en fråga om den fara för angrepp som hotar Sovjetunionen. Bortsett från ”demokratin” förefaller det dem som om Stalin i stort skulle ha återupptagit vänsterns program.

Byråkratins internationella politik, som karakteriseras av ”vänster”-slagordet ”Socialdemokratin och fascismen är tvillingbröder”, bereder dock marken för fascismens seger och proletariats nederlag i Tyskland och Spanien. Priset är de tjugo miljoner sovjetiska arbetare som dör i kriget 1941-45.

4. Den permanenta motaktionen

Den internationella vänsteroppositionen organiserar sig

Förvisningen av Trotskij ur Sovjetunionen i början av 1929 kommer att ändra omfattningen av oppositionens kamp. På grund av omständigheternas makt hade oppositionen kommit att bestämmas med hänsyn till det ryska parti, vilket utgjorde en av dess ohjälpliga svagheter. Dess internationella förbindelser var mycket spända och ofta konstlade. En och annan utländsk partiledare anslöt sig till oppositionen, därför att de ansåg att Trotskij hade rätt *i fråga om de ryska problemen*. Oppositionen rekryterade också ”personligheter” (Pax, Suvarin) utan direkta förbindelser med klasskampen i sitt eget land. Dessa medkämpar tog ställning med hänsyn till den inre kampen i det bolsjevikiska partiet. Sålunda skrev Rosmer och Monatte, som uteslutits ur det franska kommunistpartiet i slutet av 1924 för att de hade bekämpat det ”fjäsk” som bolsjeviseringen av den Kommunistiska internationalen hade påtvingat det franska partiet med installandet av fogliga ledarkadrer från och med detta år, i ett öppet brev till de aktiva partikadrerna: ”Vi anser att det för närvarande är Trotskij som verkligen tänker och handlar i Lenins anda och inte de som förföljer honom, medan de själva draperar sig i leninismens mantel.” Vänsteroppositionens förhandlingsbas från 1927 är för övrigt skäligen tystlåten i fråga om de internationella problemen och innehåller inga som helst planer på en internationell organisation. Det är en förhandlingsbasis för den ryska oppositionen ...

Denna ursprungliga ”brist” var ett historiskt arv. Det enda verkliga kommunistpartiet hade varit det ryska bolsjevikiska partiet. De andra partierna var knappast något annat än embryon eller vänsterinriktade socialdemokrater, som i all hast ”bolsjeviserats” av Internationalens partiapparat.

Den första uppgift som Trotskij uppställer för sig efter att nätt och jämnt ha anlät till Prinkipo är att bygga upp en organisation i internationell skala. Först och främst *politiskt*. Han publicerar då *Den kommunistiska internationalen efter Lenin*, skriven 1928, som fastställer oppositionens uppgifter med utgångspunkt från en minutiös analys av Internationalens politik. Redan i juli 1929 ger han ut första numret av *Oppositionens bulletin*. Han hyser knappast några illusioner: ”Vi går mot så svåra tider att varje åsiktsfrände och till och med varje *presumtiv* åsiktsfrände bör vara värdefull för oss. Det skulle vara ett oförlåtligt misstag att avvisa någon och ännu mer någon

grupp på grund av oförståndig bedömning, partisk kritik eller överdrivande av meningsskiljaktigheter”, skriver han den 31 mars 1929. Men han kräver att tankegångarna skall vara klara ...

Den första klara tankegången är att ”den thermidorartade degenerationen” i Sovjetunionen inte är fullständig och därför inte omöjlig att hejda och driva tillbaka. Den Kommunistiska internationalen är alltid ett instrument för den proletära revolutionen, och den kontrolleras nu av en ledning vars politiska orientering leder till bankrutt. I april 1929 förklarar han: ”Man försöker från skilda håll att tillskriva oss planer på att skapa en Fjärde international. Det är en helt och hållet falsk tanke.” I mars 1930: ”Stalins uppfattning leder till ett likviderande av den Kommunistiska internationalen”, men hans misstag innebär bara en politiskt falsk linje, som *tenderar* att allt mer företräda de speciella intressena hos en privilegierad kast, byråkratin, som utgör en avspeglning av imperialismen i den degenererande arbetarstaten. Så länge denna tendens endast är en tendens, hur våldsamt undertryckandet av vänsteroppositionen i Sovjetunionen än må vara, så är det denna oppositions uppgift att göra allt för att återupprätta partiet och Internationalen. Kampen mot de subjektiva bedömningar av vad som bör göras, vilka bara kan leda till improvisationer och tomt prat, är en förutsättning för klarläggandet av de internationella problemen.

”Oppositionen, som för närvarande grundar sig på en ideologisk avgränsning, utformas alltså utifrån principer och bygger inte på *massaktioner*”, skriver han. Han definierar på följande sätt de tre klassiska frågor, som ”utgör ett avgörande kriterium, som möjliggör en värdering av de tendenser som gör sig gällande inom världskommunismen”. ”Dessa frågor är, för det första den anglo-ryska kommitténs politik, för det andra den kurs som den kinesiska revolutionen slagit in på, för det tredje Sovjetunionens ekonomiska politik i samband med teorin om socialism i ett enda land.”

På detta svarar Suvarin i ett långt brev, där han fastslår att ”bolsjevismen utanför Ryssland har lidit skeppsbrott”. Vidare förklarar han: ”Den ‘anglo-ryska’ kommitténs historia, Kuomintangskiftande ställningstaganden och NEP-tidens komplikationer är mycket dunkla förlopp för världens kommunister, bortsett från några få direkt intresserade i varje land (...) Jag skulle till exempel inte våga mig på att ge något råd i fråga om den lämpliga stunden att höja ‘parollen om sovjeter’ i Kina utan att först konsultera ett antal tillförlitliga kineser, då en rundfråga på ort och ställe inte låter sig göra, om vilka föreställningar ordet sovjet, översatt till kinesiska eller inte, väcker hos proletärerna där, och utan att veta vad ett sådant begrepp som detta representativa system skulle svara emot i massornas inställning.”

Denna brevledes framförda kritik skjuter förbi målet. För Trotskij går det inte att under den epok, då imperialismen svarar för världens enande, med största möjliga hänsynstagande till karakteristiska nationaldrag bestämma varje nationellt parti utifrån dessa särdrag. Varje revolutionär organisation måste för att förtjäna namnet bestämmas av sin internationella strategi, eftersom alla de politiska problemen till sin natur är internationella ... Oppositionen måste bestämmas med hänsyn till den eller den frågan med en rent nationell räckvidd. Trotskij preciserar i nr 1 av *Oppositionens bulletin*: ”Oppositionen framträder som internationell fraktion och det är endast som sådan den har existensberättigande.” Men de förhållanden under vilka den byggdes upp ända från 1929, i början av en djupgående kris för kapitalismen, av vilken Kommunistiska internationalen inte skulle dra någon nytta men vars konvulsioner på nytt skulle komma den revolutionära vågen att ebba ut och ge upphov till fascism, skulle efterhand komma att vila allt tyngre över oppositionen. Den tog långsamt form som organisation. Den amerikanska oppositionen organiserade sig redan 1928, sedan kom 1929 den tyska, som var följden av en sammanslagning av fyra grupper, den grekiska, som 1931 räknade 1400 aktiva medlemmar (mer än det officiella kommunistiska partiet), den spanska oppositionen kring Nin och Andrade, den kinesiska oppositionen, som leddes av f. d. kinesiske partisekreteraren i Chen Tu-hsiu, som 1931 arresterades av Chiang Kai-sheks trupper, den italienska oppositionen som uppstod ur en

utbrytning av Prometeogruppen under ledning av P. Tresso (Blasco), före detta sekreterare i italienska kommunistpartiet.

Oppositionen som kämpade för ett återupprättande av de kommunistiska partierna. och av Internationalen och som bröt med alla anhängare av skapandet av nya kommunistiska partier framlade för de aktiva kadreerna inom partierna en annan politik som ett alternativ till ”den tredje period” som Kommunistiska internationalen definierade som en period av revolutionär radikaliserings av massorna och som Trotskij definierade som ”Kommunistiska internationalens tredje period av misstag”, en politik som gick ut på en enad arbetarfront under ledning av kommunistiska partiet.

Fascismens uppgång och enhetsfronten

Den ekonomiska och finansiella kris som hemsökte Amerika i oktober 1929 fick speciellt svåra återverkningar i Tyskland, vars moderna storindustri var beroende av en omfattande export och i behov av krediter. Den finansiella marknadens sammanbrott, de fortgående exportminskningarna och de därav följande fallissementen ställde hundratusentals arbetare på gatan, och inskränkningarna på den inre marknaden ruinerade hundratusentals småbönder och butiksägare. Arbetslösheten i Tyskland steg från två miljoner i januari 1929 till sex miljoner i december 1931. 1 mars 1930 bildade kanslern Brüning den första ”starka” regeringen ...

För Kommunistiska internationalen genomgick Tyskland en revolutionär period. Massorna radikaliserades. Det kommunistiska partiet koncentrerade hela elden mot huvudfienden, fascismens agent inom arbetarklassens led, socialdemokratin, eller snarare ”socialfascismen”! Samtidigt riktade det tyska kommunistiska partiet glödande uppmaningar till de socialistiska arbetarna att tillsammans med det bildade en enhetsfront på låg nivå, dvs. utan ledarna och mot dem, kort sagt att förverkliga det slagord som lanserats av förre sekreteraren i det franska kommunistpartiet, A. Treint: ”Plocka hönan!”

Trotskij, som i överensstämmelse med titeln på en av sina broschyrer ansåg att *nyckeln till den internationella situationen finns i Tyskland*, ägnade en betydande del av tiden 1930-33 åt att utforma en strategi för striden mot den framryckande fascismen.

Han förklarade: ”Om de ledande inom socialdemokratin och ett mycket tunt skikt av arbetararistokratin ytterst skulle föredra en seger för fascismen framför en revolutionär seger för proletariatet, kommer ett dylikt val, när det rycker närmare att ställa den socialdemokratiska ledningen inför utomordentliga svårigheter i de egna leden.” Därav nödvändigheten för det kommunistiska partiet att föreslå och försöka driva fram en enad arbetarfront mot fascismen enligt formeln: ”Marschera åtskilt slå till gemensamt.”

Den djupgående sociala kris som härjade Tyskland och kastade ut miljontals utmärglade arbetslösa och utfattiga och desperata småborgare på gatan gav fascismen en fruktansvärd drivkraft.

De kriser som hade skakat det tyska kommunistpartiet, som drabbats av tre krossade eller misslyckade revolutioner, hade skapat talrika grupper av oppositionella eller utstötta, av vilka en del slog sig samman för att 1930 bilda den vänsteropposition, som samlades kring tidskriften *Der Kommunist*, som leddes av den österrikiske kommunisten Kurt Landau ... och av två agenter för GPU, Roman Well och Senin, pseudonymer för två bröder Sobolevitstus, alias Jack Soblen och Robert Soblen.

De svar som Trotskij gav på den framryckande fascismen, medan det kommunistiska partiet med förolämpningar och stundom med hugg och slag överhopade ett mäktigt socialistiskt parti som

endast såg sig i stånd att bekämpa fascismen genom att stödja de på varandra följande borgerliga regeringar som beredde väg för den, kom att skänka hans analyser och broschyrer en enorm spridning. Arthur Spencer skriver: ”Man sålde hans broschyrer på järnvägsstationerna, i kioskerna och i alla boklädor. Aldrig sedan revolutionsåren hade Trotskijs politiska skrifter spritts i så vida kretsar och diskuterats med sådant intresse (*Survey*, nr 47).” Men han tillägger omedelbart: ”Den trotskistiska gruppen var ur stånd att förmedla dessa skrifter inflytande. Detta berodde delvis på Senins och Wells insatser. De överdrev avsiktligt diskussionerna inom gruppen och paralyserade på så sätt varje praktisk verksamhet från dess sida.”

Det tyska kommunistpartiets press gick oupphörligt till våldsamma angrepp mot hans analyser. Willy Münzenberg rubricerade till exempel en lång artikel i *Roter Aufbau* den 15 februari 1932:

”Trotskijs fascistiska förslag att bilda en enhet av Tysklands kommunistiska och socialdemokratiska partier”. Artikeln besvarar Trotskijs förklaring att man måste ta i betraktande nödvändigheten att ena sig mot fascismen och därvid inte dra sig ens för att gå samman med ledarna för den socialdemokratiska högern med orden: ”Det är en tanke som passar en ohöjd fascist och kontrarevolutionär. Det är den farligaste och brottsligaste idé, som Trotskij någonsin har framfört i den kontrarevolutionära propaganda som han har drivit under de senaste åren.”

Men det saknas en hävstång för att förvandla dessa analyser till en politisk kraft. De gräl som Senin och Well får i gång och som underblåsas av en annan av GPU:s agenter, Jacob Graef, som en tid var Trotskijs sekreterare, paralyserar gruppen och gör de politiska problem som med nödvändighet måste uppkomma till ett explosivt stoff. Gruppen sprängs. Kurt Landau lämnar den och tår med sig tidskriften, som ersatts av *Die Permanente Revolution*.

Brüning, senare von Papen och därpå Schleicher, dessa bonapartismens lärjungar som reducerar parlamentets roll till borgensmannens och försöker ta gadden ur arbetarna och deras organisationer, till att börja med socialdemokraterna som stöder dem, öppnar vägen för ”Den starka staten, i vilken varje tysk skall få möjlighet att ta del” (*Gessler*). De tyska arbetarna som i allt större utsträckning ser sig hänvisade till soppkokningsköken inbjuds av socialdemokraterna, järnfrontens inspiratörer, att stöda den hårdhante Brüning och av kommunisterna att krossa socialdemokraterna. Sålunda deltar kommunisterna i augusti 1931 vid sidan av nazisterna och Stahlhelm i den folkomröstning (kallad den röda folkomröstningen) som organiserats i Preussen mot de socialdemokratiska makthavarna.

Ledarna för de tyska kommunisterna, som menade att fascismens oförmåga att klara det minsta problem skulle skapa en revolutionär situation, som skulle öppna vägen till makten för partiet, trodde i enlighet med det allmänt brukade slagordet att ”efter Hitler kommer Thälmann”. Trotskij försöker att skingra dessa illusioner: ”Fascismens maktillträde i Tyskland kommer att medföra ett utplånande av det tyska proletariats elit och ödeläggandet av dess organisationer.” Och vidare: ”Om man tar med i räkningen den större mognaden och de mycket bittrare motsättningarna i Tyskland, kommer den italienska fascismens avskryvbara verksamhet sannolikt att te sig rätt betydelselös, nästan som en humanitär erfarenhet, jämfört med vad den tyska national-socialismen kan komma att uträtta.” Och till sist: ”En seger för fascismen i Tyskland kommer oundvikligt att få till följd ett krig mot Sovjetunionen.”

Inför den ödeläggelse av mänskliga värden som fascismens massa innebär, måste kommunister och socialister gå samman för att lösa omedelbara, konkreta uppgifter, som det gemensamma försvaret av lokaler och fackföreningar och upprättandet av stridbara grupper mot de nazistiska kommandonas raider och våldshandlingar. I skriften *Och härnäst* (januari 1932) analyserar Trotskij de objektiva möjligheterna att bilda en dylik enhetsfront och den ledande roll, som det kommunistiska partiet skulle kunna spela inom den, samt situationens överhängande tragik:

”I sin kamp mot socialdemokratin måste den tyska kommunismen i den nu aktuella situationen stödja sig på två oskiljaktiga grundvalar: a) socialdemokratins politiska ansvar i fråga om fascismens styrka; b) den absoluta oförsonligheten mellan fascismen och de arbetarorganisationer på vilka socialdemokratin stöder sig. Den tyska kapitalismens motsägelser har nu nått en sådan grad av spänning att en explosion oundvikligen måste bli följden. Socialdemokratins anpassningsförmåga har nått den gräns där självförstörelsen redan sätter in. Den stalinistiska byråkratins fel har nått den punkt efter vilken katastrofen blir en följd. Så kan man i tre satser schematiskt karakterisera situationen i Tyskland. Allt vilar på en knivsegg.”

Nazisterna går i val efter val från den ena framgången till den andra ... De arbetslösas antal passerar siffran sex miljoner. En förs av konkurser skakar de små affärsmännen och småböndernas värld. SA-männens [SA – förkortning för Sturmabteilung, nazistisk kamporganisation. Ö. *anm.*] raider in i arbetarkvarteren mångdubblar antalet döda och sårade. Det kommunistiska partiet mångfaldigar sina appeller om skapandet av en enhetsfront på gräsrotsnivå och uppmanar de socialistiska arbetarna att desavouera sina ledare och ansluta sig till den föregivna ”samlingsorganisation”, som det handskas med efter behag, *Antifascistisk aktion*.

Den 22 maj 1932 skriver Trotskij: ”Om den tyska arbetarklassens mest betydande organisationer fortsätter sin nuvarande politik, är jag övertygad om att fascismens seger nästan automatiskt kommer att vara tryggad, och detta inom en relativt kort tidrymd.” I september 1932 förkunnar han i *Den enda vägen* von Papens nära förestående fall och bildandet av en tillfällig regering med von Schleicher och klagör på nytt sina förslag om inrättandet av en enhetsfront men låter samtidigt för första gången framskymta den tanken, att enhetsfronten kommer att förbli en död bokstav utan en organisation som kämpar för att förverkliga dess politik: ”Oppositionen är svag. Dess kadrer är föga talrika och politiskt oerfarna. Kan en dylik organisation med tillgång till en liten veckotidning (*Den permanenta revolutionen*) verkligen med framgång motsätta sig Kommunistiska internationalens mäktiga maskineri?”

I ett sista löjligt försök från den tyska borgerlighetens sida att finna en stark lösning utan Hitler, ersätter chefen för Reichwehr, von Schleicher, regeringen von Papen.

Trotskij ger honom högst hundra dagar ... vilket han inte klarar. Den 30 januari 1933 blir Hitler på laglig väg rikskansler och chef för en koalitionsregering. Samma kväll invaderar SA arbetarkvarteren i Berlin . . . Nazisterna kommer till makten utan allvarligt motstånd från de kommunistiska och socialistiska partier, som de kommer att sopa bort likt korthus på några veckor.

Hitler vill inte ta risken att de ”marxistiska” motståndarna skall nå inbördes samförstånd, då upplösningen av riksdagen leder till nyval den 5 mars Den 19 februari föreslår ordföranden iden socialdemokratisk riksdagsgruppen, Breitscheid, en nonaggressionspakt mellan kommunister och socialdemokrater. Den 27 utbryter den i provokatoriska syften anlagda branden i riksdagshuset och blir en förevändning för den nattliga arresteringen av 4 000 kommunistiska förkämpar. Trots den terrorvåg som bryter fram över landet ger valen den 4 mars nazisterna endast 43,9% av rösterna. Socialisterna erhåller sin ställning, kommunisterna går tillbaka. Följande dag upplöses det kommunistiska partiet. Sedan ledningen för Internationalen kommit till slutsatsen att man måste söka samförstånd med socialisterna, förpliktigar sig Tysklands kommunistiska parti ”att avhålla sig från varje angrepp på socialdemokratin under den period då man skall föra kampen gemensamt med socialdemokratin”, förutsatt att denna senare går med på en enad aktion. Det är tystnadens och konspirationens enhetsfront som dras upp, men det är för sent. Den socialdemokratiska partiapparaten faller sönder i tre delar, de inspärrade, de mer eller mindre öppna medlöparna till nyordningen och emigranterna. Samma dag gör Trotskij upp sluträkningen: ”Det proletariat som varit det starkaste i Europa på grund av sin ställning i produktionen, sin sociala tyngd och sin organisatoriska styrka har inte gjort något som helst motstånd vid Hitlers

maktillträde och vid hans första våldsamma attacker mot arbetarorganisationerna (...) Socialdemokratins brottsliga roll kräver ingen kommentar. Den Kommunistiska internationalen skapades 14 år tidigare just för att rycka proletariatet undan socialdemokratins demoraliserande inflytande. Efter fascismens frammarsch har initiativet tillkommit Tysklands kommunistiska parti, som dock inte har förstått att utnyttja det till annat än att utpeka socialisterna som huvudfienden.” Trotskij framhåller att Österrike är ”omedelbart hotat av den fascistiska syndafloden” och tillägger: ”stalinismen i Tyskland har haft sin 4 augusti (...) den tyska kommunismen kan inte pånyttfödas annat än på en ny grund och med en ny ledning”. Trotskij tar nu första steget mot den Fjärde internationalen, oppositionen måste kämpa för ett nytt parti, åtminstone i Tyskland.

”I Tyskland är den stalinistiska byråkratins dödskväde slut. Det tyska proletariatet kommer att resa sig på nytt, stalinismen aldrig.”

5. Ghettot

I april 1930 samlades en förberedande konferens med den internationella vänsteroppositionen, de franska, amerikanska, tyska, belgiska, spanska, tjeckiska och ungerska grupperna och dessutom två österrikiska grupper och en judisk-fransk. Den utsåg ett provisoriskt sekretariat (Rosmer, Kurt Landau, Markin, Leon Sedov) med uppgift att utge en kontaktpublikation, sammankalla en plenarkonferens och svara för den administrativa samordningen. Under rubriken *Ett steg framåt* kommenterade ledaren i *Oppositionens bulletin* (nr 1) på följande sätt detta beslut:

”På samma sätt som bildandet av oppositionella fraktioner inte innebär bildandet av ett andra parti på skilda håll, innebär inte heller föreningen av dessa nationella fraktioner att vi siktar till att skapa en Fjärde international. Vänsteroppositionen betraktar sig som en fraktion av den internationella kommunismen och agerar som sådan (...) Oppositionens mål är en pånyttfödelse av Kommunistiska internationalen på leninistisk grund.”

Under de följande åren inriktades oppositionens verksamhet helt och hållet på Spanien och på att kämpa för enhetsfronten i Tyskland. Den utvecklade sig långsamt och bildade sektioner, som i regel var mycket små, från Brasilien till Litauen, ledda från Prinkipo av Trotskij. I samband med en föreläsning, som denne höll i Köpenhamn på inbjudan av danska socialistiska studenter, samlades en förberedande konferens med delegerade från sex länder, vilka förberedde en plenarkonferens som sammanträdde i februari 1933 och utarbetade ett program i elva punkter, de elva villkor som måste uppfyllas för anslutning till vänsteroppositionen, vars företrädare inledningsvis förklarar att ”de håller sig till den grund på vilken Kommunistiska internationalens fyra första kongresser ägt rum”:

1. Oberoende för det proletära partiet alltid och under alla förhållanden.
2. Erkännande av den internationella, dvs. den permanenta karaktären hos den proletära revolutionen.
3. Erkännandet av den sovjetiska staten som en arbetarstat, trots den byråkratiska regimens växande deformationer.
4. Fördömmande av den stalinistiska fraktionens ekonomiska politik, såväl ”under den ekonomiska opportunismens period (1923-1928) som under den ekonomiska äventyrspolitiken” (1928-1932).
5. Erkännande av nödvändigheten av ett systematiskt arbete inom de proletära massorganisationerna.
6. Vägran att godta formeln ”Proletariatets och böndernas demokratiska diktatur”.
7. Erkännande av nödvändigheten att mobilisera massorna med hjälp av tillfälliga paroller.
8. Erkännandet av nödvändigheten att föra en brett upplagd enhetsfrontpolitik.
9. Vägran att godta teorin om socialismen i ett enda land.
10. Ett särskiljande av tre strömningar inom det aktuella kommunistiska lägret: en marxistisk, en centristisk och en högerinriktad. (1) 11. Erkännande av partidemokrati inte bara i ord utan också i handling.

Efter Hitlers maktillträde deltog Trotskij, som ansåg att Kommunistiska internationalen hade upplevt ”sin fjärde augusti” och övergått till den borgerliga ordningen, i en konferens i Paris den

27 och 28 augusti med deltagande av fjorton ”vänstersocialistiska eller oppositionella kommunistiska” organisationer. Vid denna konferens utfärdades en deklARATION, undertecknad av den ryska vänsteroppositionen vänsterflygeln av det tyska socialdemokratiska partiet och två holländska revolutionära partier, i vilken man uppmanade till bildandet av en Fjärde international såsom varande en historisk nödvändighet.

Vänsteroppositionen betraktade *kampen* för Fjärde internationalen – vilket inte är det samma som Internationalen – som en form av omgruppering. I en kommuniké, utfärdad av den internationella vänsteroppositionens plenum den 13 september 1933, hälsas de fyra deklARATIONER som ”ett första steg på vägen till återupprättandet av en ny International, grundad på Marx och Lenins principer”. I kommunikén välkomnas som ett positivt faktum ”enbart det förhållandet att denna konferens med 14 partier och grupper med ytterst skiftande karaktär och inriktning kommit till stånd”. Kommunikén klargör: ”Det står naturligtvis utom all diskussion att den nya Internationalen måste byggas upp av organisationer, som vilar på djupt skiljaktiga och till och med motsatta principiella grunder. Vänsteroppositionen har deltagit i konferensen under sin egen fana i syfte att bidra till den principiella gränsdragningen mot reformister och centrister och att åstadkomma ett närmande mellan verkligt revolutionära organisationer av samma natur.”

Insikten om nödvändigheten av en Fjärde international behövde dock inte betyda att dess upprättande var omedelbart förestående. Det skulle vara att blanda ihop två skilda historiska etapper.

I det nummer av *Oppositionens bulletin* (s. 36-37) där denna deklARATION publicerades, gjorde Trotskij följande kommentar: ”Uppgiften är inte att omedelbart proklamera nya partier och en oberoende International utan att *förbereda* dem. (...) Vänsteroppositionen upphör definitivt att känna sig och handla som en opposition.”

Den franska vänsteroppositionen

De svårigheter och problem som Trotskij stöter på under sina försök att skapa en vänsteropposition i Frankrike, återspeglar mycket väl den internationella vänsteroppositionens svårigheter och problem. I Frankrike existerar sida vid sida grupper vilkas gemensamma drag är att de utformats med hänsyn till den ryska oppositionen och nästan helt ignorerar den franska arbetarrörelsen. Trotskij, som under sitt kampfyllda liv varit nära inblandad i dessa gruppers utveckling och som från sin ankomst till Prinkipo stött sig på den franska oppositionen, är på det klara med detta. Den 11 juli 1929 skriver han till Maurice Paz: ”*Contre le courant* har blivit en rysk dokumentsamling i ännu högre grad än tidigare. Man lär sig absolut ingenting om den franska rörelsen i den tidskriften.” Den 11 augusti 1929 skriver han till redaktionen av *Lutte de Classes*: ”Den franska oppositionen har intill denna dag inte fört någon politisk kamp i ordets verkliga mening. Därför har den knappast heller lämnat det första utvecklingsstadiet. (...) Vänsterflygeln har där liksom högerflygeln kristalliserats ut på ett schematiskt sätt och nästan utan samband med det franska proletariats kamp.”

Trotskij vill att utgallringen skall åstadkommas genom en faktisk politisk strid och en klar ideologisk avgränsning och inte vara en följd av att man gjort upp gamla räkningar. Det första bokslutet är rätt uppmuntrande. En grupp sluter sig på nytt samman kring Alfred Rosmer (Molinier, Gourget, Frank, Van Heijenoort, Naville, Rosenthal) och skickar den 15 augusti 1929 ut första numret av *La Verité*, vars inledande programförklaring utformats av Trotskij och slutar med en profetisk varning till oppositionens förkämpar: Om vänsterkommunisterna fortsätter att ”dröja sig kvar på det förberedande stadiet, innan de vid arbetarnas sida slår in på den politiska handlingens väg (...), hotar oppositionen att degenerera till en sekt eller rättare sagt till flera sekter. Vi vill göra vår veckotidning till ett organ för hela vänsteroppositionen (...). Tidningens spalter kommer att stå öppna för skilda tankeriktningar och nyanser inom vänsterkommunismen”.

I april 1930 bildas *la Ligue communiste* med 200 à 300 aktiva förkämpar. Samtidigt grundas inom CGTU – den fackliga centralorganisationen, som kontrolleras av kommunistiska partiet efter klyvningen av fackföreningarnas general federation (CGT) 1921 – *L'Opposition unitaire* kring Federation unitaire de l'Enseignement, som leds av oppositionsmän, som utesluts eller är på väg att uteslutas ur kommunistiska partiet.

Det är den s. k. ”tredje periodens” epok. Sedan slutet av 1928 hade Kommunistiska internationalen förebådat massornas fortgående radikaliserings och inför arbetarna brännmärkt socialdemokratien som fascismens tvillingbror och som huvudfienden. Det är den tid av aktioner av desperados ”mot kriget” under vilken kommunistiska partiet kastar in allt svagare skaror av arbetare mot polisen. Den unitära oppositionen som vänder sig mot denna politik bildar samtidigt en ny gruppering inom fackföreningarna, som är så nära lierad med *la Ligue communiste*, att dess första appell och dess första inlägg dyker upp i *La Verité*. Den rekryterar dussintals med ansvariga funktionärer för CGTU, särskilt i landets norra delar.

Den bräckliga enigheten mellan den med nödvändighet heterogena fackföreningsrörelse, som bildar den unitära oppositionen, och *la Ligue* kommer att snava på första bästa hinder, så mycket mer som många av de tongivande i *la Ligue* liksom många ledande medlemmar av oppositionen vägrar att iaktta en politisk fraktionsdisciplin och ingripa i fackföreningsrörelsen och på så sätt förklarar Trotskij underordna ”*la Ligue* under den unitära oppositionen”. Slutligen kommer det till en häftig brytning utan att *la Ligue communiste* vinner den minsta sympatisör från den unitära oppositionen ...

Den grupp bolsjevik-leninister som framkommer ur denna kris är svag och består av unga kämpar utan erfarenhet av ”massarbete”, samtidigt som det tyska kommunistiska partiets sammanbrott utan strid inför hitlerismen och Kommunistiska internationalens politiska bankrutt inför den fascistiska flodvågen för Trotskij kommer att inleda en ny period.

Demonstrationen den 6 februari och arbetarnas svar den 12 inleder i Frankrike en period av radikaliserings inom arbetarrörelsen, vid en tidpunkt då trotskisterna är ytterligt svaga och totalt isolerade. Trotskij fastställer då en ny taktik, som lämpar sig för denna situation och som han rekommenderar de franska och spanska sektionerna. De bör gå in i de socialistiska partierna, som i dessa två länder representerar arbetarmajoriteten och vilkas vänsterflygel förstärks. Enligt hans åsikt kommer massornas radikaliserings att äga rum först tvärs igenom de traditionella partierna och fackföreningarna, som tillhör arbetarna som deras naturliga försvarare. Då det är absolut omöjligt att driva en opposition inom kommunistiska partiet, som för övrigt befinner sig i stark minoritet, annat än i form av illegal fraktionsverksamhet, nödgas de franska trotskisterna att inom ramen för denna taktik gå in i SFIO samtidigt som de fastställer ett handlingsprogram som är första utkastet till ett övergångsprogram.

Efter livliga diskussioner beslutar sig bolsjevikerna-leninisterna till sist den 29 augusti 1934 att gå in i SFIO ”med sitt program och sina idéer” ... och med sitt organ, *La Verité*, hädanefter med undertiteln, organ för bolsjevik-leninisterna inom SFIO.

Gruppen utvecklas snabbt, har en ordinarie ledamot i socialistiska partiets permanenta administrativa utskott, tar kontrollen över J. S. de la Seine och når god utveckling i Seine-et-Oise. 1935 får bolsjevik-leninisterna 1 087 röster vid Seine-federationens kongress inom SFIO mot 571 för en riktning som företräds av generalsekretären Paul Faure! Men den ström som bär dem kommer snart att vända sig mot dem. När den arbetarorganisationernas enhetsfront, vars härorder de varit, övergår till folkfronten tillsammans med de radikala hamnar de motströms just i det ögonblick då arbetarna börjar att gå ut på gatorna, i Brest eller i Toulon. Den av Marceau Pivert

upprättade Revolutionära vänstern inom SFIO i september 1935 berövar dem tusentals arbetare, som de kunde göra anspråk på att påverka eller organisera. Det provokatoriska mordet på Kirov och förberedandet av Moskvaprocesserna gav upphov till en våldsamt kampanj från kommunistiska partiet mot trotskisterna vid Folkfrontens tillkomst och Thorez, Blums och Heriots hjärtliga omfamningar, när den senares program gemensamt antogs. Resultaten lät inte vänta på sig. Ledningen för SFIO uteslöt 26 trotskister, vuxna och ungdomar, ”på grund av den kampanj som *La Verité* fört till förmån för bildandet av en Fjärde international”.

Med tanke på den stigande revolutionära vågen inom det franska proletariatet, om vilken konfrontationerna mellan arbetare och polis i Toulon och Brest i augusti 1935 bär vittne, och på omöjligheten att efter uteslutningarna fortsätta att arbeta inom SFIO utan att kapitulera, uppmanar Trotskij trotskisterna att lämna det socialistiska partiet. Detta ger upphov till en allvarlig kris inom deras led. P. Frank och R. Molinier, som nu vill kvarstanna inom SFIO, bildar Revolutionära aktionsgrupperna, (GAR – Groupes d’action revolutionnaire) som presenterar sig som början till ett kommande revolutionärt parti, byggt på ett minimiprogram i fyra punkter, som utvecklas i populär form av en tidning för ”massan”. (Ett beteende som upprepats i stort av *Lutte ouvrière* omedelbart efter generalstrejken i maj juni 1968.) Dessa revolutionära aktionsgrupper ombildas i Internationalistiska kommunistiska partiet. Folkfrontens seger och en den därpå följande strejkvågen, i vilken Trotskij ser början till den franska revolutionen, ändrar situationen. Trotskisterna sluter i hast leden och bildar den 2 juni I Internationalistiska arbetarpartiet (POI – Parti ouvrière internationaliste) som den 12 juni ger ut första numret av *La Lutte ouvrière*, som genast beslagtas av regeringen Blum och vars första sida har rubriken:

MAKTEN ÅT ARBETARNA I FABRIKERNÄR OCH PÅ GATAN

”Övergå från strejkkommittéer till permanenta fabrikkommittéer!”

”Bilda en väpnad arbetarmilis.” ”Fabrikkommittéerna måste söka samband med varandra och förbereda en kongress med fabrikkommittéerna, som skall förbereda kampen.”

”Vid sidan av fabrikkommittéerna måste det samtidigt bildas kommittéer av arbetslösa, soldater och bönder!”

Redan vid bildandet av POI är den revolutionära flodvågen på väg att ebba ut, sedan arbetarna efter fackföreningsledarnas och politikernas påtryckningar återgått till arbetet, och detta får förödande följder för det unga och lilla partiet, som splittras på nytt.

Utvecklingen av den revolutionära vänstern inom SFIO skärper krisen. Ehuru Marceau Pivert accepterar den upplösning av hans riktning, som tvingas fram av ledningen vid kongressen i Marseille 1937, och ehuru han trots påtryckningar från tusentals aktiva vägrar att bryta med sitt parti efter beskjutningen i Clichy (16 mars 1937), där den socialistiske ministern Marx Dormoys polis dödar fem demonstrerande arbetare, slutar det dock med att han vänder sig mot den sociala ”pausen” och fransmännens endräktspolitik. Sedan han blivit utesluten tillsammans med Seinefederationen, grundar han Socialistiska arbetar- och bondepartiet (PSOP – Parti Socialist ouvrier et paysan), i vilket trotskisterna i spridda grupper söker inträde ... Så kommer kriget och sopar bort PSOP. Hälften av de ledande trotskisterna ger vika (P. Naville, J. Rous ...) och överger en handfull aktiva trotskister, som motstått det fruktansvärda yttre trycket och de inre motsättningar som detta och oförmågan att utöva kritik mot arbetarna fört med sig. De står för ögonblicket isolerade och desorganiserade, men de vägrar att böja sig för den heliga unionen liksom de gör för den stalinistiska politik som går ut på stöd åt nazisterna, och de står ensamma i denna sin vägran.

Det spanska exemplet

I Spanien organiserar sig vänsteroppositionen i början av 1930, vid den tidpunkt då Primo de Riveras diktatur störtar samman. Det sker under ledning av Andres Nin, före detta sekreterare i CNT (2) och tidigare sekreterare i Röda fackföreningsinternationalen, och Juan Andrade, tidigare

ledare för Socialistisk ungdom. *Kommunistiska vänstern* ger i juni 1930 ut första numret av sin tidskrift *Contra la Corriente*, som snart blir *Comunismo*, när vänsterns seger i kommunvalen i april 1931 tvingar Alfonso XIII att fly. Det är republiken som tar sin början.

Trots den till det yttre fredliga karaktären av denna ”revolution”, som kröns av socialisternas valseger i juni, förutser Trotskij djupgående klasskonflikter i Spanien och skriver den 2 juli 1931:

”Den internationella vänsterns arbete bör i dag till nio tiondelar koncentreras på Spanien. Man måste inskränka alla utgifter för att få möjlighet att få till stånd ett veckoorgan på spanska och periodiska pressorgan på katalanska samtidigt med utgivandet av en avsevärd mängd flygblad. Man måste undantagslöst inskränka alla utgifter för andra ändamål för att kunna ge den spanska oppositionen största möjliga bistånd.”

Redan 1932 samlar Kommunistiska vänstern mer än 2 000 aktiva tack vare sina insatser till försvar för ett program, som går ut på ett interimistiskt tillgodoseende av gamla krav, och den genklang som dess tidskrift *Comunismo* väcker, och utövar ett visst inflytande på ett skikt av socialistiska och anarkistiska arbetare, som ryckts med genom massornas radikaliserings.

Maurins Arbetare- och bondeblock (3) bildar en skärm mot detta inflytande, särskilt i Katalonien, som är blockets bastion. Redan vid dess bildande 1931 ser Trotskij till att vänsteroppositionen är på sin vakt mot detta bucharinistiska sammanslutningsprogram, som han förklarar vara ”rena kuomintang-väsendet, överfört till spansk jord. De idéer och de metoder mot vilka oppositionen fört en oförsonlig kamp när det gällt kommunistiska internationalens kinesiska politik har fått sitt mest sorgliga uttryck i detta aktstycke.”

Två år är fullt tillräckligt för att visa det klara misslyckandet för samarbetet mellan republikaner och socialister. Redan sommaren 1931 stupar de strejkande för regeringspolisens kulor. Vid valen i november 1933 förlorar socialisterna hälften av sina platser, och anarkisternas uppmaning till arbetarna att inte delta håller tusentals av dem borta från valbåsen. En mäktig vänsterflygel utvecklas inom socialistpartiet och den fackföreningsrörelse som det kontrollerar, UGT. Denna flygel leds av en tidigare ledare av högerflygeln, Francisco Largo Caballero. ”Arbetaralliansens” fältrop, som får stöd från vänsteroppositionen, eldar massorna och kommer de murar att vackla, som skiljer arbetarna och alla deras organisationer åt. Den 5 oktober 1934 misslyckas en upprorisk generalstrejk som brutit ut i Barcelona, till följd av att CNT-FAI hänfullt avhåller sig från att delta. Samma dag förmår den i Asturien bildade Arbetaralliansen arbetarna att resa sig, men de förblir isolerade och resningen slås ner efter ett par veckors strid ...

I februari 1934 skriver Caballero: ”Enda hoppet för massorna är i dag en social revolution (...) Det är omöjligt att förverkliga ett stycke socialism inom den borgerliga demokratins ram.” Hans högra hand, Araquistain, förklarar i förordet till sina *Samtal med arbetarna*:

”Jag tror att Andra och Tredje socialistiska internationalen i realiteten är döda (. . .) Jag är övertygad om att det måste komma en Fjärde international, som förenar de två första och från den ena hämtar den revolutionära taktiken, och från den andra den nationella autonomins princip. I det avseendet förefaller mig Largo Caballeros inställning, som är densamma som Spanska socialistiska partiets (PSE) och UGT:s, vara ett uttryck för Fjärde internationalen, dvs. ett steg förbi den historiska socialismen.”

Uppsvinget för arbetarrörelsen, som det svåra nederlaget i Asturien (3 000 döda, 7 000 sårade och 40 000 fångar) bromsar upp men inte hejdar, skakar också CNT, där ”trettioalisternas” reformistiska riktning, ledd av Pestaña, isoleras och tusentals arbetare politiseras ...

Medan väldiga klassmotsättningar är under uppsegling i Spanien kan den Kommunistiska vänstern inte hoppas på att kunna utnyttja de få månadernas eller i bästa fall årens respit för att på

egen hand utvecklas till en ledande kraft, i stånd att påverka händelseförloppet. Den är fortfarande mycket svag och riskerar att radikaliserings av massorna kommer att leda till att de stora traditionella organisationerna (PSE, UGT, CNT) återförenas och att dess vinst för egen del blir löjligt obetydlig, i proportion till dess storleksordning. Detta är anledningen till att Trotskij råder de aktiva elementen inom Kommunistiska vänstern att gå in i socialistiska partiet (PSOE), dit massorna strömmar till och där vänstern för varje dag vinner förnyad styrka och för övrigt inte begär bättre än att få ta emot trotskisterna, till vilka Socialistisk ungdoms organ i Madrid, *Renovación*, som har stöd från 200 000 anhängare, riktar en maning om anslutning. *Renovación* ”inbjuder trotskisterna, som är de bästa revolutionärerna och de bästa teoretikerna i Spanien, att gå in i Socialistisk ungdom och i socialistiska partiet (PSE) för att påskynda bolsjeviseringen”.

”Trotskij anser, säger P. Broué, att det gäller att gripa detta tillfälle i flykten och i fortsättningen bygga upp en pålitlig fraktion inom det socialistiska partiet och utveckla den till en revolutionär härd, i stånd att utöva ett avgörande inflytande på de aktiva medlemmarna inom kommunistiska partiet, som överraskats av brutaliteten i den opportunistiska helomvändning som deras parti företagit, och på aktivisterna inom CNT, som kände sig förvirrade över sina egna principers maktlöshet i den nya situationen. Denna revolutionära kärna skulle också vara i stånd att ge en verkligt bolsjevistisk form åt denna spontana radikaliserings, som i brist på revolutionär ledning annars riskerade att omedelbart föras på avvägar av stalinister och vänstersocialister, som bestämt sig för att vara revolutionära bara i ord.”

Medan Socialistisk ungdom i Ecija möter högerledarna inom sitt parti, Prieto, Pena och Temas, med skarpa skott och så när träffar dem, slår majoriteten av de spanska trotskisterna in på en helt annan väg. Efter en lång diskussion vägrar Kommunistiska vänsterns majoritet i slutet av 1934 att gå in i socialistiska partiet och föreslår i stället en sammanslagning med Mauríns Arbetar- och bondeblock. Sammanslagningen, som kommer till stånd i september 1935, ger upphov till POUM (Partido Obrero de la Unificación Marxista), som *Pravdas* korrespondent tämligen riktigt karakteriserar som ”ett trotskistiskt-bucharinistiskt block”. POUM samlar mellan 5 000 och 7 000 aktiva medlemmar, huvudsakligen koncentrerade till Katalonien. Det utgör en sammanslagning av två tidigare, huvudsakligen katalanska oppositionsgrupper inom det kommunistiska partiet och vänder ryggen till de arbetare som tillhör de stora organisationerna.

Några månader senare vägrar POUM att sätta sitt namn under det folkfrontsprogram som *motsätter sig* nationaliseringen av jorden och bankerna och likaså arbetarkontrollen. Det gäller att inte skrämna vare sig den spanska borgerligheten eller den fransk-brittiska borgarklassen, med vilka Stalin drömmer om att sluta en storstilad militärallians ... Andrés Nin inträder i den borgerliga regering i Katalonien som bildats omedelbart före den nationalistiska resningen den 18 juli 1936 och den revolutionära eruption som blir svaret. Han skall till exempel vara med och svara för upplösningen av milisens centralkommitté till förmån för en reguljär armé, som skall vara underordnad Stalins instruktörer och politiska kommissarier ...

När arbetarna svarar Franco med vapen i hand, bildar POUM *sin* väpnade division, som uppgår till ungefär 10 000 milismän, i stället för att gå in i de anarkistiska eller socialistiska milisgrupperna. Och Socialistisk ungdom går under påverkan av sin ledare Santiago Carrillo, en före detta trotskistsympatisör, samman med den skelettartade Kommunistisk ungdoms apparat för att bilda den helt under kommunistiska partiets kontroll stående Förenad socialistisk ungdom. Det finns då inte några andra fristående trotskister i Spanien än de som slutit upp kring Munis och som utgör POUM:s vänsterflygel. Sedan de uteslutits ur POUM i april 1937. vid den tidpunkt då ledaren för detta parti, Gorkin, skriver: ”Det spanska inbördeskriget har för oss än en gång avslöjat Trotskijs sekterism (...) Trotskismen är en sekteristisk doktrinarism, indränkt med en stor portion inbilskhet”, bildar de gruppen spanska bolsjevik-leninister och knyter förbindelser med anarkisternas vänsterflygel, Durrutis Vänner (4), men sopas bort samtidigt med dessa och POUM

i den ”kupp”; som organiserats mot dem i maj 1937 av GPU och dess spanska agenter. Om den utrensningsskampanj som GPU för i Spanien mot alla dem som ifrågasätter den politik som går ut på att underordna den spanska revolutionen under de militärblock London-Paris-Moskva (City-Bourse-Kreml), som Stalin vill bygga upp, förs i namn av kamp mot ”trotskismen”, som brännmärks som ett instrument för fascismen ... etc, så återspeglar GPU här den revolutionära situation som härskade i Spanien, där dock den politik som fördes av majoriteten inom kommunistiska vänstern hindrade trotskisterna att spela en roll, hur föga avgörande den än hade varit.

Den 3 maj 1937 beslöt regeringen att fördriva den anarkistiska milisen från Barcelonas telefoncentral för att utöva påtryckningar på Nationella unionen. Som svar på denna provokation reste tusentals anarkistiska arbetare och anhängare av POUM barrikader i Barcelona, som de höll ända tills ledningen för CNT och POUM på morgonen den 16 uppmanade dem att överge barrikaderna och återuppta arbetet. De stalinistiska milismännen arresterade och mördade den anarkistiske ledaren Berneri. Den 28 maj förbjuds POUM:s dagliga tidning. Den 16 juni arresterar GPU organisationens exekutivkommitté och mördar dess ledare, Andrés Nin ... POUM har krossats. ”Jakten på trotskister” når till och med det mäktiga CNT. Francos seger är nära förestående. Den isolerade kommentatorn Trotskij hade förutsagt: ”Francos diktatur kommer att innebära ett oundvikligt påskyndande av det europeiska kriget, som kommer att föras under de för Frankrike svåraste förhållanden.” Alltifrån nu drar han lärdom av det dubbla misslyckande, som hängde ihop med den spanska revolutionen och skapandet av en spansk sektion av Fjärde internationalen och det tragiska sammanbrottet för hans gamla medkämpare som arbetat hårt på att finna ”genvägar och ersättningar för en organisation för medveten aktion från massornas sida” (P. Broué):

”Det gäller att anpassa politiken efter revolutionens fundamentala lagar, dvs. efter vad de kämpande klasserna vill och inte till farhågorna och de ytliga fördomarna hos de småborgerliga grupper som kallar sig folkfront och en massa annat. Det minsta motståndets linje visar sig vid en revolution vara det värsta misslyckandets. Rädslan för att isolera sig från borgarklassen leder till en isolering från massorna. Att anpassa sig efter arbetararistokratiens konservativa fördomar innebär att förråda arbetarna och revolutionen. Ett övermått av försiktighet innebär den bedrägligaste oförsiktighet. Detta är den viktigaste lärdom som man kan dra av sammanstörtandet av den anständigaste politiska organisationen i Spanien, POUM, centristpartiet.”

Den amerikanska trotskismen

Den amerikanska vänsteroppositionens början var mycket besvärlig. Den förre ledaren för det kommunistiska partiet, J.-P. Cannon, hade dragit med sig en handfull partiarbetare och syndikalister, vilka, samtidigt som de hakade sig fast vid fackföreningarna, till följd av situationen 1929-33 såg sig nödsakade att inskränka sig till nästan enbart propagandaarbete. Detta trots att Trotskij redan i november 1931, i skriften *Nyckeln till den internationella situationen finns i Tyskland* hade förutsett en nära förestående radikaliserings av de amerikanska massorna (”Fackföreningsrörelsen kommer redan vid första tecken på ett omslag i den tillspetsade ekonomiska situationen att känna ett starkt behov att frigöra sig från American Federation of Labors tarvliga byråkrati. Samtidigt öppnas obegränsade möjligheter för kommunismen”). Den djupa oron inom det amerikanska proletariatet, som redan 1934 skulle ge upphov till CIO (5), skulle komma som en överraskning för trotskisterna, och inom hela sektorer av CIO kom man att lämna tyglarna till det kommunistiska partiet.

På skilda områden kom dock trotskisterna att spela en avgörande roll. Sålunda ledde de 1934 den långa och segerrika transportarbetarstrejken i Minneapolis, ett stort handelscentrum som blir en av deras stödjepunkter, från vilken de drivs bort först genom regeringens undertryckningspolitik 1941.

För att få bättre förbindelser med de arbetare som tar upp striden överallt i USA, går de på Trotskij's inrådan samman med en socialistisk organisation, som grundats av före detta pastorn A.-

J. Muste och som stått i spetsen för den stora strejken vid Autolite i Toledo. Denna sammanslagning ändrar inte det nya partiets natur och inriktning i kvalitativt avseende, då arbetarrörelsens stormiga utveckling kommer det gamla Socialistiska partiet att svälla ut och radikaliseras. I överensstämmelse med den taktik som han i samma situation rekommenderade de franska och spanska sektionerna att följa, råder Trotskij också det nya lilla partiet att gå in i det amerikanska Socialistiska partiet, vilket man också gör, vilket betyder att man förlorar en ”ultravänstergrupp” (ledd av Oehler), som vägrar att gå med på denna sammanslagning såsom varande en oacceptabel kompromiss.

Tillämpningen av denna taktik, som ger trotskisterna möjlighet att vinna ökad styrka, kom dock att delvis avleda deras aktivitet inom CIO vilket J.-P. Cannon medgav när han 1943 förklarade: ”Bortsett från några platser lät vi verksamheten i stort i CIO gå oss förbi.”

När rörelsen gick tillbaka och Socialistiska partiet till följd därav vek av åt höger, lämnade trotskisterna det och bildade Socialist Workers' Party, som bland annat drog till sig majoriteten inom Socialistisk ungdom. Socialist Workers' Party som hade en stark fackföreningsfalang bland sina anhängare och en frans av intellektuella, som drogs till *Partisan Review*, och som särskilt hade ett stöd i starka fraktioner inom flera fackföreningar (bilfabriker, transportarbetare), utgjorde Fjärde internationalens prydnad. Trotskij's förvisning till Mexiko gjorde att han därifrån kunde följa utvecklingen av partiet steg för steg ... Två år senare kom dock Röda arméns invasion av Finland att spränga partiet ...

Trotskisterna i Sovjetunionen

Från januari 1928 till 1938 fyller kolonner av verkliga eller föregivna trotskister oupphörligt på de koncentrationsläger som planläggs av GPU:s ledande organ och uppförs i en månad efter månad stegrad takt. Trotskisterna organiserar sig i lägren, där de i allmänhet kontrollerar majoriteten av de tusentals, efterhand tiotusentals deporterade kommunisterna. Ciliga, en jugoslavisk kommunist, som deporterats till det främsta av de politiska ”isoleringslägren”, vittnar: ”den överväldigande majoriteten av de inspärrade kommunisterna var trotskister.” I Verchne-Uralsk organiserade sig trotskisterna i *Bolsjevik-leninisternas kollektiv i Verchne-Uralsk*, som utgav två publikationer *Pravda i fängelset* och *Bolsjevikisk kämpe*. Lägerfångarnas kollektiv leddes av en trio gamla kämpar, alla tre trotskister. De mest framstående personerna i Verchne-Uralsk var Dingelstedt, chef för alla de strejkkommittéer som ända fram till 1937 eggade till oavlåtliga hungerstrejker, och Solntsev, som dog 1933.

Samma situation återfanns i alla eller nästan alla läger, från Solovki till Magadan. Trotskisternas organisation var stark också innanför taggtråden, och trots de regelbundet återkommande försöken att krossa den genom förflyttningar av agitatorerna och trots att deras chefer den ena efter den andra kapitulerade (Sosnovskij, Rakovskij, Muralov) fortsatte trotskismen att leva bakom taggtråden tack vare motståndskraften hos de vanliga kadreerna och ledande krafter inom den unga generationen. De hämtade näring ur:

1. Trotskij's politiska aktivitet i exilen och det faktum att *Oppositionens bulletin* och broschyrer av Trotskij sökte sig väg ända in i Sovjetunionens läger.
2. Ett alltmer utbrett, djupt missnöje med Stalins politik, ett missnöje som av partiledningen åsattes etiketten ”trotskistiskt”.
3. Den kris som från 1929 till 1936 skakade partiet från toppen och ned till de djupa leden på grund av ledningens inrikes- och utrikespolitik.

I början av 1936 kunde också Trotskij tillkännage: ”Fjärde internationalen har redan i dag sin starkaste och mest härdade sektion i Sovjetunionen.” I sin bok om Stalin, ifrågasätter Deutscher detta påstående, som, säger han, ”till en del var rena skrytet, ty under sina sju års landsflykt hade

han förlorat varje personlig kontakt med Ryssland”. Tio år senare tog Deutscher tillbaka dessa sina ord med följande förklaring: ”Paradoxalt nog kom de stora utrensningar och massdeportationer som följde på mordet på Kirov att ge trotskismen nytt liv. Trotskisterna, som omgavs av tiotusentals och till och med hundratusentals nyligen förvisade, kände sig i fortsättningen inte längre isolerade. De fick nu sällskap av massor av dem som hade kapitulerat och som nu dystert grubblade över om det hade kunnat gå så långt som det gjort om de själva hade hållit stånd vid sidan av trotskisterna. Oppositionella ur yngre årgångar, ungtkommunister, som för första gången hade opponerat sig mot stalinismen långt efter trotskismens nederlag, personer med avvikande åsikter av allehanda slag, enkla arbetare som deporterats för små försyndelser mot arbetsdisciplinen, missnöjda och orosandar, som först sedan de hamnat bakom taggtråden börjat att tänka i politiska termer, alla dessa bildade en ny och väldig publik för trotskisterna” (Deutscher, Trotskij, III).

Stalin som inte kunde bevara sin makt annat än genom att utrota varje form av opposition, som en dag kunde tänkas erbjuda ett baner och en ledning åt de missnöjda massorna, tog sig för att krossa sitt eget parti med terrorns hjälp och att underordna det under en säkerhetstjänst (GPU), som i sin tur utsattes för utrensningar, att rensa Sovjetunionen, republik för republik, sätta i gång en gigantisk polisiär och juridisk operation, avsedd att bringa i vanrykte och likvidera alla oppositionella från i går, i dag och i morgon, som med den tunnaste tråd hade någon förbindelse med oktoberrevolutionen, och att på alla klistra etiketten trotskister. Sedan väl den mekanism kommit i gång som i varje företrädare för oppositionen såg en Gestapo-spion, som sålt sig med hull och hår till det utländska underrättelseväsendet för att återupprätta kapitalismen, kunde massakern ta sin början. I alla koncentrationslägren utrotades trotskisterna 1937 med hjälp av kulsprutor, medan tjugoåriga ungtkommunister i Leningrad dog med ropet ”Leve Trotskij!”, som de alltid hört brännmärkas som en förrädare.

På så sätt utplånades varje förbindelse med bolsjevismens förflutna. Trotskismen krossades där den hade uppstått, och ansatserna till en kommande bolsjevikisk opposition (*Lenins verkliga verk* år 1948 och *Patrioternas union* år 1967) kunde endast knyta an till den på ett tämligen vagt sätt. Strävan att ”återvända till Lenin” förmår i själva verket inte fylla ut det gapande svalg som Stalin åstadkommit.

Proklamerandet av den Fjärde internationalen

Den 29-31 juli 1936 hölls i Genève den första konferensen för den Fjärde internationalen, medan en revolutionär våg drog fram genom Frankrike och Spanien. Till konferensen samlades delegater från Frankrike, Belgien, Holland, England, Schweiz, Tyskland, SSSR och USA. ”Bolsjevik-leninister från Österrike, Tjeckoslovakien, Rumänien, Grekland, Polen och Basel har inbjudits, men har av materiella skäl inte kunnat anta inbjudningen”, förklarade Internationella sekretariatet, som dessutom klargjorde att man av skilda skäl (kort tid att förbereda, avstånd, legala skäl) inte kunnat inbjuda representanter för organisationerna i ”Bulgarien, Danmark, Spanien, Litauen, Kanada, Mexiko, Brasilien, Argentina, Chile, Kuba, Peru, Bolivia, Puerto Rico, Kina, Indokina, Australien, Sydafrika” (*Quatrieme Internationale*, nr 1, 1936, s. 1).

Konferensen som framför allt ägnar sig åt att studera situationen i Frankrike påvisar där ”de fundamentala förutsättningarna för den proletära revolutionen” som vilar på tre villkor: ”en hela proletariats beredvillighet att kämpa, ett skärpt missnöje hos småborgarnas lägre skikt, förvirring och osäkerhet inom finanskapitalets läger”. Den Fjärde internationalens sektioner ”uppmanar oavslåligt till skapandet av fabrikskommittéer och sovjeter” och låter denna propagandakamp mynna ut i parollerna: ”arbetarkontroll, arbetarmilis, arbetarbevapning, arbetar- och bonderegering, socialisering av produktionsmedlen”.

När konferensen för grundandet av Fjärde internationalen två år senare samlas i Paris den 3 september 1938, har man inte uppnått något av de mål som man fastställt 1933 och 1936. Försöken att skapa en ny politisk gruppering har strandat, Av de fyra undertecknarna av appellen i augusti 1933 återstår bara skelettet av den vänsteropposition som mördats i Sovjetunionen. Konferensen samlas en dag hemma hos Alfred Rosmer, proklamerar den Fjärde internationalen, antar dess program, "övergångsprogrammet" (den exakta titeln: Kapitalismens dödsstrid och Fjärde internationalens uppgifter), utfärdar ett Manifest "till arbetarna i hela världen" och skiljs åt. Trotskij hälsar konferensen med den förutsägelse som han stöder på tillkomsten av Socialist Workers' Party i USA. "Redan nu står den Fjärde internationalen inför de uppgifter som en massrörelse medför."

I själva verket bestäms proklamerandet av den Fjärde internationalen av det kommande världskriget. Konferensens Manifest till all världens arbetare inleds med orden:

"Arbetare, exploaterade och kolonialfolk i alla länder!

Den konferens som i september 1938 samlats för grundandet av Fjärde internationalen – den socialistiska revolutionens världsomfattande parti – sänder er denna enträgna appell i en stund då den största fara hotar massorna i världen (...)

Vi står inför ett nytt imperialistiskt världskrigs fasor (. . .) *Den kapitalistiska världen är dödligt sårad. I sin dödsstrid utandas den fascismens och det totala krigets gift.*"

Inför det kommande kriget och efter de 20 års oavbrutna nederlag för proletariatet som möjliggör denna nya världsbrand måste man vidta alla de politiska åtgärder som, trots den fysiska likvidering som Trotskij anar vara nära förestående, skall säkerställa förmedlandet av bolsjevismens arv genom ett avantgarde som svetsats samman kring ett aldrig så begränsat program, dvs. en enhetlig internationell organisation, grundad på detta program. Man måste hålla i minnet lärdomarna från första världskriget. Det bolsjevistikiska partiet har på sina axlar ensamt burit de uppgifter som ålegat en revolutionär International, som skapats för sent. Man får inte invänta slutet på världskriget för att mana den splittrade arbetarrörelsen att på nytt sluta sina led. Från november 1938 ägnar sig Trotskij för övrigt i huvudsak åt att "klargöra idéerna". Hans sista arbete, *Till marxismens försvar*, knippar en sista gång samman alla hans teoretiska analyser med anledning av söndringen inom det amerikanska partiet, som splittrats av det sovjetiska anfallet mot Finland. En minoritet som samlas kring Burnham och Schachtman hävdar med stöd av denna aggression att Sovjetunionen inte längre är "en degenererad arbetarstat" utan en imperialistisk stat, vägrar i enlighet med denna uppfattning att försvara Sovjetunionen, jämställer den borgerliga och den stalinistiska "imperialismen" och lämnar partiet. Under ett helt år för Trotskij en den mest tålmodiga och envisa strid för sina idéer och råder sina anhängare att acceptera att eventuellt befinna sig i minoritet i en organisation, vars majoritet skulle komma att överge *Övergångsprogrammet*. Han vill framför allt *politiskt* fostra en handfull ledande grupper, i stånd att ta sig igenom den stora världsslakten för att efter den ta hand om ledningen, när massorna reser sig mot imperialismen och stalinismen ...

Ett första bokslut

Omedelbart före andra världskriget kunde det förefalla som om det fanns en gapande avgrund mellan de mål som vänsteroppositionen hade uppställt för sig 1929 och den realitet som den Fjärde internationalen erbjöd tio år senare. Trotskij har själv försökt ge en förklaring. I september 1932 antecknar han: "Framgångarna för oppositionen i alla länder, däribland Tyskland, är obestridliga och påtagliga. Men de utvecklar sig mycket långsammare än vi hade räknat med." Varför? "Varje kommunist som börjar att lyssna till vänsteroppositionen ställs helt syniskt av byråkratin inför valet att antingen delta i klappjakten på 'trotskismen' eller också jagas ut ur Kommunistiska internationalens led (. . .) Därför finns det inom det officiella kommunistiska partiets led många halvgångna, skrämnda eller dolda oppositionella." På samma sätt resonerade Stalin, som *samma år och samma månad* försökte övertyga politbyrån vid Sovjetunionens

kommunistiska parti, att man måste skjuta Riutin, tidigare Bucharins högra hand, för att på så sätt inleda utrotandet av alla faktiska, öppet deklarerade, dolda, tänkbara, omedvetna och förmodade "trotskister". Trotskij noterar samtidigt: "Trots denna långsamhet (i fråga om utvecklingen av vänsteroppositionen i Tyskland) rör sig Kommunistiska internationalens ideologiska liv mer än någonsin kring kampen mot "trotskismen". Till vilket kommer knölpåksargumenterandet, tillgripandet av alla former av fysiskt våld, korridoröverenskommelserna med de borgerliga pacifisterna, de radikala och frimurarna mot "trotskisterna", spridandet av giftigt förtal från stalinismens centrum, osv."

I april 1939 gjorde Trotskij under en diskussion med den stridbare amerikanske historikern James upp ett första kritiskt bokslut: "Vi gör inga framsteg i politiskt avseende. Det är ett utslag av den allmänna tillbakagången för arbetarrörelsen under de senaste 15 åren. När den revolutionära rörelsen går tillbaka i sin helhet, när nederlagen följer på varandra, när fascismen utbreder sig över hela världen, när den officiella marxismen tar sig uttryck i det mest fruktansvärda maskineri för att dupera arbetarna följer det av sig självt att revolutionärerna inte kan annat än arbeta mot den allmänna historiska strömmen. Och detta trots att deras idéer är så intelligenta och exakta som man kan önska. Massorna fostras i själva verket inte genom prognoser eller teoretiska föreställningar utan genom vad deras liv lär dem. Där finns förklaringen, som gäller hela jordklotet. Situationen är i sin helhet emot oss. "Oppositionen hade rätt, men de nederlag som den förutsade isolerade den: "Undertryckandet av den kinesiska revolutionen var tusen gånger mer betydelsefullt för massorna än alla våra förutsägelser. Oppositionen, den Fjärde internationalen, har inte upphört att simma mot strömmen ända sedan den serie av nederlag som följde på oktoberrevolutionen." Den ryska vänsteroppositionens nederlag spelade också en avgörande roll, "ty den Fjärde internationalen är genom sin födelse förbunden med den ryska vänsteroppositionen, och massorna kallar oss också "trotskister" (...) Men det finns ingenting i världen som är mer övertygande än en seger och ingenting mer fränstötande än ett nederlag, i synnerhet för den stora massan (...) Vi befinner oss i bräckliga små båtar mitt i en våldsamt ström. Var femte eller sjätte båt sjunker, och då säger man genast att det är styrmannens fel. Men det verkliga felet ligger inte där. Sanningen är den att strömmen är för stark." Trotskij tillägger slutligen att den Fjärde internationalen har samlat "modigt folk som inte tycker om att följa med strömmen (...) intelligent folk, som kort sagt är svårhanterliga och alltid odisciplinerade, alltid mer mindre outsiders på sidan om arbetarrörelsens huvudströmfåra. Deras stora värde har uppenbarligen sin negativa sida, ty den som simmar mot strömmen kan inte vara förbunden med massorna".

Från och med 1934 och mordet på Kirov ändrar den kamp mot "trotskismen" som Stalin och Kommunistiska internationalen för helt och hållet karaktär. Trotskisterna såg sig av Kommunistiska internationalen *inom själva arbetarrörelsen* utpekade som Gestapo-spioner, representanter för Intelligence Service och amerikanska säkerhetstjänsten och för Mikadon, som terrorister, sabotörer, angivare, provokatörer och lönnmördare. Moskvaprocesserna, av vilka den första tog sin början omedelbart efter generalstrejken i juni 1936 och det spanska revolutionära utbrottet, försökte att "klargöra" och ange tonen för denna häxjakt, som kröntes av en världsomfattande massaker på trotskistiska ledare och aktiva revolutionärer, vare sig de stod trotskismen nära eller inte, alla förvisade till ett vanärande ghetto utanför arbetarklassen och arbetarrörelsen.

Efter massdeportationerna och den klappjakt som hade inletts med den första Moskva-processen, kom i Sovjetunionen år 1937, "det svarta året", att kännetecknas av det systematiska utrotandet av alla de trotskister som hade överlevt och som värvade anhängare i koncentrationslägren. GPU fullföljde samma uppgift ute i Europa, särskilt i Spanien, där man mördade tysken Moulin, tjecken Erwin Wolf (N. Braun), Trotskijs sekreterare, och österrikaren Kurt Landau. I Paris mördades Leon Sedov, Trotskijs son, chefredaktör för "Oppositionens bulletin", och tysken Rudolf Klement, Trotskijs sekreterare. I Lausanne mördades polacken Ignace Reiss, f. d. GPU-chef, tre

månader efter att han skrivit en ännu inte publicerad artikel, där han uppmanade till grundandet av en Fjärde international, etc. Denna kedja av mord, som gjorde slut på alla de gamla sovjetiska oppositionsledarna (Sosnovskij, Solntsev, Dingelstedt, Rakovskij, Muralov, etc.) avslutades med mordet på Trotskij den 20 augusti 1940. Den Fjärde internationalen, som fann sig förvisad till ghettot av en internationell häxjakt och fått sina fåtaliga erfarna ledarkadrer, förmedlarna av bolsjevismens tradition, lönnmördade, och som endast i ringa utsträckning hade vunnit fast fot inom arbetarklassen, hade i denna förkrossande situation varken möjlighet eller medel att bräcka det halsjärn som ströp den.

Mordet på Trotskij, dess grundare, ledare och teoretiker och den sista levande förbindelsen med bolsjevismen och oktoberrevolutionen, kunde inte annat än mångfaldiga dessa svårigheter, detta så mycket mer som han försvann just i det ögonblick, då trotskismen såg sig ställd inför det allvarligaste av sina problem. Trotskismen som hade sitt upphov i vänsteroppositionens kamp i Sovjetunionen, som hade utformats av dess ledare och hämtat näring ur dess traditioner, såg sig nu efter att ha förintats i detta land avskuren från själva sin källa. Trotskismen, vars grundläggande princip var nödvändigheten av internationell enighet i klasskampen, såg sig nu fördriven från den första arbetarstat som skapats i världen. Revolutionens utbredande till Östeuropas länder under Röda arméns kontroll och till Kina under kontroll av Maos arméer efter andra världskrigets slut kom endast klyftan att växa. Trotskisterna blev mycket riktigt omedelbart utsatta för förtal, skjutna och hängda. Sålunda gick till exempel *det första beslut* som fattades av generalstaben för Titos partisaner att man skulle skjuta alla trotskister i Belgrad, innan man 1941 gick till offensiv mot nazisterna. Den förste som arkebuserades var den montenegrinske trotskistiske studeranden Slobodan Marculic. De politiska kadrerna bakom övergångsprogrammet och Fjärde internationalen som organisation var de enda krafter som på ett abstrakt sätt och med siktet inställt på framtiden motsatte sig denna terror som stod i motsättning till trotskismens själva grundvalar. De förmådde dock inte under någon längre tid hålla tillbaka det tryck som utövades mot en bräcklig och fåtalig internationell rörelse.

6. Från blodbadet till den förrådade revolutionen

Andra världskriget försänkte två tredjedelar av världen i barbari. Stormen skakade den organiserade arbetarrörelsen ännu djupare än kriget 1914 hade gjort. Den Socialistiska internationalen och den Kommunistiska internationalen gick under för att senare inte återuppstå annat än i form av kortlivade karikatyrer. Fjärde internationalen sviktade. Kriget sönderslet den; i Sovjetunionen hade den likviderats genom massakrerna, i Hitlertyskland hade den malts sönder och sameman, och nu skars den upp av gränserna. Den internationella ledningen flydde till USA, där den enligt Pablo endast utövade ”en inskränkt aktivitet. Den observerade dock och kommenterade och förklarade alla betydande händelser och alla väsentliga vändningar i kriget”, begränsade sig kort sagt till en kommenterande verksamhet.

Den trotskistiska rörelsen som till en början hade pulvriserats i sina skilda nationella komponenter reorganiserades mycket snabbt. Det politiska cement som programmet utgjorde och själva existensen av Fjärde internationalen – vilken som organisation närmast förelåg som en möjlighet – räddade den från totalt sammanbrott. Detta var i själva verket det första mål som Trotskij hade ställt upp för sig 1938 efter 15 års oavbrutna nederlag! De meningsmotsättningar som dök upp inom rörelsen och den osäkerhet och tvekan som kom till synes satte aldrig själva dess existens på spel trots krigsperiodens utomordentliga hårdhet och den förvisningspolitik som den föll offer för, och de hemska förföljelser som nazister, demokrater och stalinister oavbrutet utsatte den för.

I den söndertrasade franska rörelsen gjorde kriget rent hus. R. Molinier, J. Rous, Naville och Bardin försvann. De trotskister som kommit helskinnade ur Socialistiska arbetar- och bondepartiet grundade kommittéer för Fjärde internationalen. *La Verité* – en ny serie – dök upp i en hektograferad upplaga den 31 augusti 1940 (den började tryckas fr. o. m. nr 20) med undertiteln ”Organ

för bolsjevik-leninisterna” och med rubriken ”Varken Petain eller Hitler utan en arbetar- och bonderegering”.

Det väsentliga problem som den trotskistiska rörelsen ställdes inför var enligt det hävdvunna uttrycket *Den nationella frågan*. Vilken hållning skulle man inta när det gällde kampen mot ”ockupanten”? Det gavs tre klart skilda svar:

1. Ett svar, som omfattades av en mycket obetydlig minoritet, gavs av den tyska sektionen, som i ett aktstycke betitlat *Tre teser* förklarade: ”Övergången från fascism till socialism kommer att förbli en utopi om man inte tar i betraktande en mellanperiod, som i grund och botten är liktydig med en demokratisk revolution” (19 oktober 1941). Kapitalismens konvulsioner, som driver den baklänges och kommer den att ge upphov till monster som nazismen och som gör att kampen för nationellt oberoende och för skyddet av de demokratiska friheterna åter kommer i första rummet, gör det samtidigt nödvändigt för revolutionärerna att stödja de nationellt-demokratiska frihetsrörelserna, att kort sagt inordna sig i de nationella fronterna, eftersom de annars riskerar att avskära sig från massorna och deras verkliga kamp.

2. Den inställning som omfattades av Internationalistiska arbetarpartiet (POI), som hade sitt ursprung i kommittéerna för bildandet av den Fjärde internationalen, sammanfattades på följande sätt av en av de ledande: ”Nazisternas förslavande av Europa (...) ger förnyad aktualitet åt det nationella oberoendets paroll (...) Storborgarnas anslutning till Hitlers Europa gör det möjligt att av dessa paroller skapa ett språngbräde för att mot detta Hitlereuropa ena arbetarklassen och småborgarna i städerna och på landsbygden (ja, t. o. m. en del av borgarklassen). Man kan till en början ta upp de mest konkreta problemen (försörjningsfrågan, oppositionen mot nazisternas utplundring av näringslivet) för att till sist nå fram till en verklig solidaritet, särskilt då mellan städernas arbetare och bönderna (...) Slutligen bör aktionen mot nazismen organiseras solidariskt med de tyska arbetarna (och soldaterna) och utmynna i ett Europas Socialistiska förenta stater (mot de nazistiska rövarens Europa).”

POI skall också kämpa för att bilda hushållskommittéer och kommittéer inom de legala och illegala fackföreningarna och för övrigt skapa Revolutionära arbetargrupper, samtidigt avsedda att samla arbetarna kring övergångsprogrammet och att bilda embryon till sovjeter, närda av utsikten att de djupa sociala skakningar som kriget givit upphov till skall framkalla en ny revolutionär kris. ”Den tyska revolutionens och Röda arméns röda fanor kommer att förena sig i Berlin”, skrev också *La Verité*.

3. Internationalistiska kommunistiska kommittén (CCI), som bildats 1943, ansåg att kampen för nationellt oberoende dolde klasskampens realiteter och ställde på så sätt arbetet i fabrikerna mot partisanernas verksamhet.

Trotskyisterna i CCI vände sig sålunda nästan helt till fabrikerna medan de som tillhörde POI sökte sig till partisanerna i maquisen och vägrade att i politiskt avseende underordna sig den gaullistiska motståndsrörelsen. En artikel i *La Verité* den 20 maj 1942 hade också rubriken: ”Laval och de Gaulle – två fiender till de franska arbetarna”. De var alltför svaga för att kunna skapa en egen partisanrörelse, som ingen skulle ha försett med livsförnödenheter, och de förmådde inte heller på allvar vinna insteg vare sig i FFI eller i FTP. På tysken Widelins initiativ lyckades de skapa några hemliga celler inom Wehrmacht, som Gestapo gjorde slut på 1943.

Förföljelsen drabbade överallt den Fjärde internationalen, som man ett tag kunde ha trott vara upplöst. 1941 såg sig det amerikanska Socialist Workers' Party nödsakat att dra sig ur den sedan Voorhis-lagen hade röstats igenom, vilken förbjöd varje internationell anslutning från en amerikansk organisations sida. Samtidigt anklagades 18 aktiva medlemmar av Socialist Workers'

Party och aktivister inom avdelning 504 av CIO i Minneapolis för att ha drivit revolutionär propaganda mot kriget och dömdes till mellan 12 och 16 månaders fängelse. Nazisterna arkebuserade tysken Marcel Widelin, organisatör av hemliga celler inom Wehrmacht och redaktör för tidningen *Arbeiter und Soldat*, förre medlemmen av det tyska kommunistiska partiets centralkommitté, Werner Scholem, förre generalsekreteraren i det grekiska kommunistiska partiet, Pantelis Pouliopoulos, sekreteraren i POI, Marcel Hic, belgiern Abraham Léon, Henryk Sneevliet och hela ledningen av det holländska RSAP (Revolutionära Socialistiska Arbetarpartiet), som stod den Fjärde internationalen nära, Léon Lesil, f. d. medlem av det belgiska kommunistiska partiets centralkommitté. Japanerna sköt Chen-Chi-Chiang, som hade efterträtt Chen-Tu-hsiu, vilken Chiang Kai-shek hade låtit avrätta som chef för de kinesiska trotskisterna. PCF lät avrätta Pietro Tresso, före detta sekreterare i det italienska kommunistiska partiet. Staben för Maos armé lät skjuta chefen för de trotskistiska partisanerna, Ghaou-li-Ming. Ho-chi-minh lät avrätta den trotskistiske ledaren Ta-Thu-Tau, före detta ledare för kommunen Kanton. Tito lät avliva Slobodan Marculic och trotskisterna i Belgrad ...

Det vore överdrift att påstå att enbart denna blodiga utrensning skulle ha hindrat Fjärde internationalen att ”finna vägen till massorna”, men i en så ung organisation, som en del av de erfarna ledarna just hade lämnat efter mordet på Trotskij, kom denna massaker på ”ledande krafter” att väga tungt när det gällde tillväxten, och gjorde tråden som förband den med den historiska tradition som den återopade ännu tunnare.

År 1943, samtidigt som Stalin upplöser den Tredje internationalen, bildas ett europeiskt sekretariat för Fjärde internationalen, som i februari sammankallar en konferens med sina europeiska sektioner. De två franska organisationerna går omedelbart efteråt samman för att ge upphov till Internationalistiska kommunistiska partiet (PCI) efter att ömsesidigt ha fördömt varandras politik i den nationella frågan: ”I stället för att skilja mellan den besegrade borgarklassens nationalism, som är ett uttryck för dess imperialistiska inriktning, och massornas ”nationalism”, som endast är ett reaktionärt uttryck för deras motstånd mot den ockuperande imperialismens exploatering, betraktade ledningen för POI den egna borgarklassens kamp som progressiv och tog därvid inte först och främst avstånd från gaullismen utan nöjde sig med att ge den en mer ’revolutionär’ terminologisk form.” På samma sätt fördöms ”vänsterns sekteristiska avvikelser” och CCI:s politik i Frankrike i den nationella frågan, där man under förevändning att bevara det marxistisk-leninistiska arvet intakt, envist vägrade att göra någon skillnad mellan borgarklassens nationalism och massornas motståndsrörelse”.

Nazitysklands nederlag efterlämnade ett förblött Europa på randen till sociala omvälvningar av det slag på vilket Trotskij sju år tidigare hade grundat tron på Internationalens utveckling. Men trotskisterna var mycket för svaga för att kunna motverka den politiska ordning som företräddes av de kommunistiska partierna, omstrålade av glorian från den dominerande insats för segern som gjorts av det sovjetiska folket, som hade halvt förblött och som Stalin på nytt skulle spärra in, denna gång utan större svårigheter. Togliatti blev minister i den regering som leddes av Badoglio, en före detta hög fascistisk dignitär. Maurice Thorez, som var vice regeringschef under de Gaulle, framhöll nödvändigheten av nationell enighet gentemot varje ansats till dubbel makt, som kunde bli följden av de produktionskonferenser som stöddes av trotskisterna i fackföreningarna från november 1944. ”En stat, en armé, en polis”, förklarade han och tillade: ”Strejken är trusternas vapen” samt rådde arbetarna att för deras eget bästa kavla upp ärmarna för att producera, ”först och främst producera”.

Trotskisterna som inte kunde påverka händelseförloppet höll sig utanför. Denna motsägelse mellan det historiska perspektiv på vilket den Fjärde internationalen vilade och de faktiska insatserna kunde inte undgå att skapa en allvarlig kris i dess led. Det kommunistiska partiet som

såg sig nödsakat att sätta sig i spetsen för den strejk vid Renault-verken, som då leddes av det internationalistiska kommunistiska partiet (PCI) den då trotskistisk inställda gruppen kring *Voix Ouvrière* och som av PCI utvidgades till Unic-, Saurer-, Morane- och Renaudin-fabrikerna där man hade vunnit insteg, lät sig av denna anledning ”köras ut” ur regeringen Ramadier. Detta kunde dock inte väga upp det klena balanskontot. En ny period i klasskampen stod för dörren, och det var svårt att förutse dess rytm och utveckling.

7. Ett steg bakåt – två steg framåt

Den revolutionära våg som bryter fram över världen redan före krigsslutet kommer Europa att knaka i fogarna, gör slut på den osäkra jämvikten inom folkdemokratierna, låter revolutionen triumfera i Kina, medför en stark ökning av de kommunistiska partiernas numerär och bringar kolonialvärldena i gungning. Den Fjärde internationalen drar dock knappast någon nytta av detta och kan inte hindra de kommunistiska partierna att kanalisera arbetarrörelsen i Europas nyckelländer. Den bräckliga jämviktspolitik som i Östeuropa förs av ”folkdemokratierna”, borgerliga demokratier, grundade på den privata äganderätten till produktionsmedlen ... men underordnade Sovjetunionen, förmår inte motstå den internationella klasskampens första påfrestningar, utan Stalin bygger i Östeuropa upp en serie socialismer i ett enda land (litet), karikatyrer på den sovjetiska modellen. Sovjetunionen organiserar utplundringen av dessa mikrokosmer, som skiljs åt av oöverstigliga gränser, järnridåer i miniatyr delar upp de varandra kompletterande folkhushåll, som varit förenade med varandra genom en tusenårig historia och vilkas enda förbindelse i fortsättningen blir underkastelsen under Kremls ekonomiska, militära och diplomatiska intressen. Kollektivisering, socialisering, planhushållning och monopol på utrikeshandeln införs och kapitalet exproprieras. Var detta revolutionens *verkliga* väg? Den tanken smög sig på underjordiska vägar in i den trotskistiska rörelsen och sprängde den i stycken 1952.

Den Fjärde internationalen som hade fått sina fåtaliga arbetarkadrer upprivna genom förföljelserna, som bara hade svaga fästen inom arbetarklassen och som belastades av sin sociala sammansättning, där, småborgare och deklasserade intellektuella dominerade, och som leddes av unga människor, som hade fostrats i ensamhet under krigets natt och en underjordisk tillvaro, eller av några få av avantgardet, som undkommit och som vanligtvis var mer vana vid fraktionskamp än att arbeta med massorna, denna International kunde i själva verket vid krigets slut inte lösa den tragiska motsägelsen mellan sitt program och sin egen verklighet, dvs. finna möjlighet att föra detta program ut i livet.

Detta ledde till inre slitningar, till klyvningar och till en förstelnad organisation utan verkligt politiskt innehåll och till ett jagande efter ersättningar, som skulle göra det möjligt för Internationella sekretariatet att så snart som möjligt upphöra med sin vegeoterande tillvaro utanför historien.

I början av år 1948 samlades den andra ”Världskongressen” med delegerade från 22 organisationer. Namnet syftade till att framställa Fjärde internationalen som en realitet i egenskap av världsomfattande parti för genomförandet av den socialistiska revolutionen, lett av ett internationellt sekretariat och stött på en internationell exekutivkommitté, alltsammans kodifierat i nya minutiösa stadgar.

Jakten på en ersättning tog först form i Frankrike genom att högerflygeln inom PCI bröt sig ur och övergav trotskismen för att finna anhängare i RDR, en gruppbildning som stod öppen vitt och brett och som inte bestod mer än en sommar efter att ha slukat 40% av den franska trotskistorganisationen. Brytningen mellan det jugoslaviska kommunistpartiet och Kreml såg ut att erbjuda en internationell ersättning. Men 1950 vägrade Tito, som önskade få amerikanska dollar, att i Förenta Nationerna fördöma det amerikanska ingripandet i Korea.

Ett år senare publicerade sekreteraren i Fjärde internationalen, Michel Pablo, i februari-mars under rubriken *Vart är vi på väg?* ett veritabelt manifest, syftande till en nyorientering av trotskisternas aktivitet både för stunden och för sekler framåt. I sin önskan att finna en objektiv grund till Fjärde internationalens vanmakt efter kriget och också en väg till ”räddning” utarbetade Pablo, samtidigt som han modifierade Marx och Engels berömda formel (”Historien om alla samhällen fram till våra dagar har inte varit något annat än historien om klasskamp”), en mot den samtida verkligheten svarande övergångsanalys:

”Den objektiva sociala verklighet som vår rörelse står inför består i huvudsak av den kapitalistiska regimen och den stalinistiska världen. Vare sig man vill det eller inte utgör dessa två element kort sagt den objektiva verkligheten, ty den förkrossande majoriteten av de krafter som motsätter sig kapitalismen leds för närvarande eller står under inflytande av den sovjetiska byråkratin.”

I kraft av denna geografisk-politiska uppdelning var arbetarklassen i världen ingenting annat än ett bihang till ”den stalinistiska världen” och dess militär- och polisapparat: ”Massornas revolutionära hänförelse i kampen mot imperialismen utgör ett krafttillskott till de materiella och tekniska krafter som bekämpar imperialismen.”

Denna underordning, som måste föra med sig en underordning av trotskisterna under ”dessa materiella och tekniska krafter som bekämpar imperialismen”, dvs. den sovjetiska statsapparaten och de skilda kommunistiska partierna, får för övrigt sitt berättigande av den analys, som Pablo gör av ”övergångsseklen” mellan kapitalismen och socialismen:

”Omvandlingen av det kapitalistiska samhället till socialism kommer sannolikt att omfatta en hel historisk period på några sekler, som under denna övergångstid kommer att vara fyllda av övergångsformer och övergångsregimer mellan kapitalism och socialism, som med nödvändighet kommer att vara avlägsna från de ’rena’ formerna och normerna.”

Under dessa övergångssekler, som kommer att skilja störtandet av kapitalismen och införandet av socialismen (”åt var och en efter hans arbete”), en lägre fas än kommunismen (”åt var och en efter hans behov”), kommer byråkratin dock att spela en historisk roll. Den blir då i fortsättningen inte längre en parasiterande utväxt på en isolerad och försvagad proletär revolution utan en ofrånkomlig länk i en utomordentligt lång revolutionär utvecklingsprocess.

Pablo förklarade samtidigt i en broschyr med titeln *Det kommande kriget* att faran för krig mellan kapitalismen och Sovjetunionen är överhängande och att detta krig oupphörligt kommer att driva de kommunistiska partierna mer åt vänster, dit massorna strömmar till. Därav följer att det är nödvändigt för de aktivt kämpande trotskisterna att gå in i de kommunistiska partierna för att ansluta sig till denna verkliga massrörelse. Trotskisternas hela aktivitet måste till varje pris underordnas denna speciella ”entrism” (av det franska *entrer* – gå in i). (Samtidigt måste de vidmakthålla sin självständiga existens genom att utge ett oberoende politiskt-litterärt organ.) ”För att de skall kunna inordna sig i massornas verkliga rörelse och kunna arbeta och hålla sig kvar inom de fackföreningar som massorna ansluter sig till, är ’knepp’ och ’kapitulationer’ inte bara tillåtna utan nödvändiga för trotskisternas vidkommande.”

Så ter sig i allmänna drag ”pablismen”, som kom den Fjärde internationalen att sprängas. Majoriteten av den franska sektionen (internationalistiska kommunistiska partiet – PCI) vägrade att underkasta sig denna analys och dess taktiska följder och uteslöts därför 1952. Året därpå solidariserade sig de engelska, kinesiska och schweiziska sektionerna, som stöddes av *Socialist Workers’ Party* med PCI och bildade *Internationella kommittén för internationalen*.

Tre exempel: USA, Bolivia, Ceylon

Den amerikanska trotskismen efter kriget Trotskijs död och krigsförklaringen blev ett mycket hårt slag för *Socialist Workers' Party*, som hade skakats av splittringen och redan före Pearl Harbour hade varit utsatt för förföljelser. Redan 1941 hade 18 av de ledande inom SWP och transportarbetarnas fackförening i Minneapolis ställts inför rätta. Samtidigt hade man förbundit sig att inte gå i strejd så länge kriget varade (*no-strike pledge*) ...

SWP som fann sig isolerat från den europeiska rörelsen och som bara hade en smal marginal för sin lagliga aktivitet försökte framför allt att skydda sina fackföreningskadrer, som de då ultra-patriotiska stalinisterna drev klappjakt på, och att utbilda aktivister. Det tog inte heller mer än en ringa del i den strejkrörelse som redan i slutet av 1944 svepte fram över USA.

Tiden omedelbart efter kriget visade ett uppsving för klasskampen i USA alldeles som i Europa. SWP:s 12:e nationalkongress (april 1946) antog en resolution, betitlad *Den kommande amerikanska revolutionen*. SWP utvecklades, rekryterade nya aktiva kämpar och fördubblade sin medlemsstyrka, men den amerikanska imperialismen, som eftersträvade världsgendarmens roll och tagit som sin uppgift att rekonstruera den europeiska kapitalismen, lyckades bemästra den kris som skakade denna genom att överösa Europa med dollar och Korea med kanoner, bomber och soldater ... Den McCarthyistiska häxjakten som bröt lös redan 1948 skakade alla amerikanska arbetarorganisationer, däribland SWP. De amerikanska trotskisterna försökte att finna en utväg ut ur ghetton. Den kris som 1956 skakade det amerikanska kommunistiska partiet på grund av kuvandet av den ungerska revolutionen gav dem nästan inget utbyte. De började också orientera sig mot de intellektuella kretsar som var mer mottagliga för "idéer" och "propaganda", och när juli-rörelsen, som leddes av Castro, tog makten på Kuba 1958, blev detta nästan som en uppenbarelse. Den revolution som man förgäves hade väntat på 1946 i hjärtat av USA bröt äntligen ut 250 kilometer från Miami. Den, samlade för övrigt och drog med sig ett helt skikt av "radikala" intellektuella och vänsterinriktade, som i Castro såg lansspetsen för den kamp som man inte riktigt visste hur man skulle föra i USA. Till dem hörde just sådana som SWP ville påverka och rekrytera.

Anpassningen till castrismen och till de radikala amerikanska kretsarna av intellektuella kom i fortsättningen att utöva ett allt större tryck på SWP och dess ungdomsrörelse, *Young Socialist Alliance*, vilka bröt med Internationella kommittén 1963 och stödde "återföreningen" med pablisterna och samma år gav upphov till Förenade sekretariatet (le Secrétariat unifié).

Bolivia

Det revolutionära arbetarpartiet, som hade grundats vid kongressen i Cordoba (Argentina) 1934 med chilensen José Aguirre Gainsborg som drivande kraft och med utgångspunkt från diverse oppositionella marxistiska exilgrupper från det bolivianska kommunistiska partiet, som då var illegalt, vann starkt fotfäste bland gruvarbetarna före kriget. I början av år 1946 antar gruvarbetarnas fackföreningskongress i Llalagua-Catavi de teser som i den trotskistiska fraktionens namn framläggs Guillermo Lora. Omedelbart efter juli-resningen som förde en koalition av stalinister och konservativa till makten antog trotskisterna, som av de stalinistiska ministrarna i koalitionsregeringen Rosca-PIR (1) hade tvingats in i en illegal tillvaro, vid den andra gruvarbetarkongressen de så kallade Pulacayo-teserna, som krävde nationalisering av jord och gruvor, arbetarkontroll över produktionen och utrikeshandeln och inrättandet av en arbetar- och bonde-milis.

Gruvarbetarförbundet bildade tillsammans med POR ett parlamentariskt gruvarbetarblock, som kämpade för Pulacayo-teserna och hade sex deputerade, bland dem Guillermo Lora, gruvidistriktet Catavi, vartill kom tre andra förkämpar för POR.

Efter revolten i Catavi (mars 1949), där gruvarbetarna hade drivits till förtvivlan på grund av åtgärder som framkallat en sjunkande levnadsstandard, då 2 000 av dem massakrerades, lade regeringen Rosca-PIR beslag på gruvarbetarförbundets tillgångar och ställde POR utanför lagen.

I april 1952 leder de inre slitningarna inom den bolivianska borgarklassen och den junta som 1951 hade tagit makten för att hindra MNR(2), segraren i valen, att nå den till en explosion. Arbetarna störtar juntan efter mäktiga demonstrationer och för en MNR-regering ledd av Paz Estensoro till makten i Bolivia och skapar en enda fackföreningssammanslutning, Bolivianska arbetarcentralen (COB), där trotskisterna i POR utövar ett betydande inflytande. De kämpande massornas centrala krav är nationaliseringen av tenngruvorna och deras ställande under arbetarkontroll, ett krav som stöds av POR. Regeringen Estensoro vägrar att gå med på detta.

Vid den tidpunkt när trycket från arbetarna till följd av denna motgång försvagas i städerna, sprider sig den revolutionära rörelsen till landsbygden i en mycket ojämn takt och får tiotusentals jordbrukare att resa sig mot storgodsägarna, vilkas domäner de kollektivt ockuperar. POR som driver på det kollektiva egendomsställandet slungar ut fältropet: Nationalisering av jorden utan ersättning och ett återlämnande av marken till böndernas organisationer.

Detta krav framförs på nytt av den regeringsvänliga *Bondefederationen* vid dess kongress i Cochacamba i juli 1953 ... Men MNR, som alltjämt åtnjuter förtroende bland majoriteten av bönderna och även bland arbetarna, stöder de brutala repressalieåtgärder som organiseras av falangisterna och markägarna mot bonderörelsen.

Redan 1954 faller den isolerade rörelsen samman och POR, som skakats av den kris som då raserade Fjärde internationalen, får bevittna hur en fraktion av dess aktiva medlemmar praktiserar "entrismen" och lämnar organisationen för att gå in i MNR:s vänsterflygel. POR vägrar att likvidera sig själv genom att uppgå i MNR, som Pablo och Internationella sekretariatet kräver, och utesluts därför av de senare. POR förblev självständigt ända till sin anslutning till Internationella kommittén 1969 och förde en "illegal" tillvaro efter den statskupp som 1964 förde general Barrientos till makten. Trots de slag som oupphörligt drabbade organisationen (mordet på Cesar Lora, ledare för gruvarbetarna, och på Camacho m. fl. och arresteringarna och deportationerna av ledarna o. d.) har den bevarat ett betydande inflytande, särskilt bland arbetarna i tenngruvorna.

Ceylon

År 1935 bildade en grupp studerande vid Londons universitet Lanka Sama Samaya Partiet (LSSP), ett arbetarparti som kämpade för nationellt oberoende för Ceylon och som anslöt sig till den trotskistiska kritiken av stalinismen. LSSP anslöt sig 1941 till den Fjärde internationalen och upplöstes kort efteråt av den brittiske guvernören. Efter proklamerandet av Ceylons självständighet (1947) framträdde det som det främsta arbetarpartiet och som det förnämsta oppositionspartiet på ön. LSSP kontrollerade ett antal fackföreningar (dockarbetare, transportarbetare, tjänstemän) och hade vid denna tid en parlamentsgrupp som omfattade ett dussintal deputerade. LSSP, som var mån om sitt "nationella oberoende" stödde 1953 Pablo i fråga örn icke-inblandning från ex-Internationalens sida i dess inre affärer.

Med trotskisterna som drivande kraft kom det i augusti 1953 en stor generalstrejk bland de singalesiska arbetarna mot den galopperande stegringen av priset på ris. Inom hela distrikt "utvecklade sig generalstrejken till ett veritabelt uppror" underströk LSSP vid sin årskongress året därpå. Även om denna rörelse bland massorna inte utmynnade i ett maktövertagande, ledde den dock till att M. Bandaranaikes vänsterparti (SLFP) inom centern bildade regering.

Från denna tidpunkt räknar ledningen för LSSP, som betecknat SLFP som ett "centristparti", med att på parlamentarisk väg få tillträde till makten inom ramen för en folkfrontsregering. Enligt

överenskommelse med pablisternas internationella sekretariat såg LSSP år 1959 också fram mot en "nonaggressionsöverenskommelse" med kommunistiska partiet och SLFP vid valen 1960, då man hoppades kunna ta ett stort språng framåt. Resultatet blev nedslående, endast 14 deputerade, som röstade för regeringen Bandaranaikes budget.

1962 försöker LSSP att bilda enhetlig vänsterfront med singalesiska kommunistiska partiet och MEP, ett slags singalesiskt socialistiskt enhetsparti lett av en före detta trotskist. Men denna enbart parlamentariska enhetsfront upplöstes snabbt, då den som enbart parlamentsorganisation saknade alla framtidsutsikter, och 1964 antog en extra ordinarie kongress med LSSP Pereras förslag att "trotskisterna" skulle träda in i fru Bandaranaikes regering. Vid redogörelsen för motiven till detta beslut framhöll majoriteten till exempel "den anmärkningsvärda försvagningen av den katolska kyrkan samt att *den buddistiska traditionen och kulturen tilldelats den plats som tillkommer den*". LSSP föll sönder. Den stora majoriteten av kongressdelegater och av dess deputerade uteslöts av det internationella pablistiska sekretariatet. En minoritet som leddes av två fackföreningsledare, som samtidigt var deputerade i parlamentet, Bala Tampoe och Edmund Samarkkody, bildade LSSP(r), ett obetydligt parti som för övrigt krossades i likhet med regeringsfalangen av LSSP vid de följande valen, som på nytt förde den extrema högern till makten ... En liten grupp anslöt sig kort efteråt till Internationella kommittén.

Pablisterna hade sökt en ersättning för Fjärde internationalens åtminstone tillfälliga oförmåga att skapa verkliga partier genom att dekretera en systematisk "entrism" i de kommunistiska partierna, som ansågs befinna sig i stark utveckling åt vänster. Fyra år senare utmynnade "avstaliniseringen" i en revolutionär rörelse i Polen som där kom på avvägar och en revolution i Ungern, som krossades av ryska stridsvagnar. Michel Pablo gör emellertid gällande att Polen upplevde en framgångsrik demokratisk utveckling, som Ungern inte kom i åtnjutande av på grund av dess ledares misstag:

"I Polen undgick massornas politiska revolution mot den byråkratiska regimen att råka in i osäkerhet och förvirring och kunde undvika de faror som förelåg i en sådan situation. Det var tack vare den roll som ledningen för det besegrade arbetarpartiet spelade. Den förändrades genom den inriktning som Gomulka gav den, men denna tendens var också den i sitt förvisso förvanskade skick ett uttryck för massornas verkliga inställning, en visserligen centristisk tendens men trots allt på väg åt vänster."

"I Ungern framkallade bristen på varje form av central politisk ledning, om än aldrig så oklar, tvärtom från en viss tidpunkt just dessa fel och dessa faror." Slutsats: "Den hårt ansatta regeringen Nagy började att manövrera utanför klasslägret utan att tvärtom ha försökt att manövrera gentemot Kreml inom detta läger", (3) ty Kreml tillhörde dock "klasslägret". Men nio månader senare kastade samme Gomulka som ledde den politiska revolutionen i Polen (dvs. med större eller mindre fintlighet förverkligade Fjärde internationalens program!) polisen mot de strejkande spårvägsmännen i Lodz, förbjöd vänsterns tidskrift *Po Prostu* och organiserade jakt på studentdemonstrationer på Warschawas gator, innan han tog del i invasionen i Tjeckoslovakien.

Det gällde dock att finna andra ersättningar. Internationella sekretariatet upptäckte då "den koloniala revolutionen". Den kamp för nationell frigörelse som skakade kolonialländerna efter andra världskriget slog vid denna tid ut i full låga i Algeriet, på Kuba, i Vietnam och i Angola ... De "nationella befrielsefronterna", som hade byggts upp kring ett program med bevarande av privatägda produktionsmedel, ålades av pablisterna att inom sin koloniala sektor, som var isolerad från den universella klasskampen, fullfölja de historiska uppgifter, vilkas lösning enligt trotskismen och erfarenhet tillkommer ett revolutionärt marxistiskt parti. Castro och Ben Bella – liksom de egyptiska och birmanska regeringarna – måste skrida till tämligen omfattande nationaliseringar för att försöka skapa ett nationellt kapital. Pablisterna betecknade omedelbart deras länder som arbetarstater. Samtidigt fann de att det inom den internationella kommunistiska rörelsen hade

uppstått en ”tredje riktning” – mellan Kina och Sovjetunionen – som representerades av Kuba, Vietnam och Nord-Korea. Det var de stridande revolutionärernas riktning.

Internationella sekretariatets sjätte världskongress 1961 fastslog att det på Kuba, med tanke på de åtgärder som vidtagits av regeringen Castro (nationaliseringar, en ”mycket avancerad” jordbruksreform, förekomsten av ett ”monopol på utrikeshandeln”) hade utformats en arbetarstat av speciellt ursprung och av ny typ. Två år senare nationaliserade regeringen Ben Bella en del företag och satte de ”övergivna jordbruken” under självförvaltning, Internationella sekretariatet fastslog då: ”Algeriet har nu trätt in i en långt driven omvandlingsfas i fråga om sin ekonomiska och sociala struktur, en fas som kommer att utmynna i upprättandet av en arbetarstat.”

Pablismen grundade sig på ett desperat sökande efter en omedelbar ersättning för det tydligen omöjliga uppbyggandet av ett revolutionärt parti, och dess logiska utveckling fick inom kort tre följdverkningar:

1. En flygel inom det Internationella sekretariatet drev ”entrismen” i de traditionella masspartierna till sina yttersta konsekvenser. Utom de franska (Mestre) och engelska (Lawrence) grupperna, som anslöt sig till det kommunistiska partiet eller försökte göra det, bröt sig 1961 en hel fraktion av Internationella sekretariatet, som stod bakom den av Posadas ledda latinamerikanska byrån, ut ur sekretariatet för att bilda en ny International tillsammans med det kinesiska kommunistiska partiet, det syriska Baath-partiet etc.

2. En annan flygel drev tanken på den koloniala revolutionen till sin yttersta gräns. Den såg i kolonierna och i de underutvecklade länderna, där kampen mot kolonialismen drev bönder, nationell borgarklass och proletärer (fåtaliga) att resa sig, den verkliga brännpunkten för kampen mot imperialismen. De vågor som bryter fram från Asien, Afrika och Latinamerika kommer en dag att sopa bort de högt industrialiserade kapitalistländernas slumrade citadell. Ledaren för denna riktning, Pablo, hade en kort tid en hög befattning i regeringen Ben Bellas tjänst. 1964 bröt Pablo och hans anhängare med Internationella sekretariatet (som efter att ha gått samman med två eller tre organisationer, som 1953 hade brutit med pablismen, hade tagit namnet Förenade sekretariatet) för att bilda ”Marxist-revolutionära riktningen av Fjärde internationalen”.

3. En sista fraktion slutligen, majoriteten, försöker att godta och revidera det program som den åberopade sig på under ett formellt vidmakthållande av de trotskistiska ramarna. Pierre Frank definierar på följande sätt denna känsliga operation år 1962:

”Vi trotskister måste själva (...) återanpassa vårt program till den nya situation som avtecknar sig.”

Denna återanpassning vilar på föreställningen att kapitalismen har inträtt i en ny period, som Ernest Germain kallar ”neokapitalism” och som karakteriseras av en ny utveckling av produktivkrafterna. ”Det kan i hög grad betvivlas att det under hela kapitalismens historia har ägt rum så betydande förändringar under en trots allt så begränsad tidrymd.”

Dessa varaktiga förändringar är den fulla sysselsättningen, förbättringen av levnadsstandarden och den oerhörda tekniska utvecklingen: ”Det finns för närvarande inga arbetslösa utan råder full sysselsättning. ” Man måste därför ”anpassa programmet till de nya villkoren, massornas nya känslor och den nya nivån, från vilken morgondagens oundvikliga strider kommer att utgå”.

”Vårt Övergångsprogram, som ännu 25 år efter det att det skrevs innehåller så många värdefulla saker för de mest missgynnade lagren inom den europeiska arbetarklassen, måste därför med andra ord, sammanfattar Pierre Frank, kompletteras med en serie fordringar som svarar mot den nya situation, som har uppstått genom de framsteg som gjorts under mellantiden till följd av en period av exceptionell högkonjunktur.”

Detta är som synes revisionism i ordets egentliga mening, fast den alltjämt åberopar sig på trotskismen. Den som bäst uttryckt vad det rör sig om är E. Mandel i en serie föreläsningar, som han höll i USA:

”Kapitalismen har inträtt i en tredje etapp av sin utveckling, lika skild från den monopolkapitalism eller imperialism, som Lenin, Hilferding och andra beskrivit, som monopolkapitalismen skilde sig från 1800-talets klassiska *laissez faire*-kapitalism.” Han definierar det nya stadiet än som ”en tredje industriell revolution” än som ”neokapitalism”. I stället för störtandet av den centraliserade borgerliga statsapparaten sätter Mandel som främsta krav ”arbetarkontroll” och menar att det väsentliga problemet hädanefter inte är ”fördelningen av vinsten” utan det kvalitativa problemet rörande ”vem som skall bestämma över maskinerna och avgöra investeringarna, vem som skall bestämma vad man skall producera och hur man skall producera det”

Den Internationella kommittén som bildats 1953 för att skydda trotskismens kontinuitet och som gjort till sin uppgift att ”rekonstruera Fjärde internationalen, som förstörts av pablismen”, fann föret svårt i portgången. Den franska sektionen (PCI) som vägrade att borra sitt politiska program i sank för att gå in i kommunistiska partiet och som ingrep i generalstrejken i augusti 1953, i strejken i september 1955 och de inkallades demonstrationer 1956, gav efter. Efter det att de Gaulle kommit till makten den 1 juni upphörde den 1958 att framställa sig som ett ”parti”, men samlades kring sitt organ *La Verité* och bildade 1967 Kommunistiska internationalistiska organisationen (OCI), som med stöd av FER (Revolutionära studentfederationen) och de ungas *Revoltgrupper*, på vilka den utövade inflytande, i maj-juni bekämpade den systematiska splittringen av strejkrörelsen för att i stället via den nationella centrala strejkkommitténs lösen ge generalstrejken dess enastående och centraliserade ställning gentemot staten. OCI upplöstes i juni 1968 av Pompidou, och dess politiska kontinuitet tryggas nu av Trotskistiska organisationen.

Den engelska sektionen har utvecklats efter den kris som den ungerska revolutionen och dess blodiga undertryckande gav upphov till inom det brittiska kommunistiska partiet. Den bildades inom *Labour Party* i form av *Socialist Labour Ligue* (SLL), som snabbt uteslöts, och utvecklades inom *Labour Partys* ungdomsrörelse *Young Socialists*, som då uteslöts ur *Labour* 1964, och är sedan 1969 själen i en fackföreningssammanslutning, All-Trade-Union Alliance, som omfattar flera tiotusental arbetare. Fem år efter krossandet av den ungerska revolutionen bildade slutligen en grupp ungerska kommunister, det till Internationella kommittén anslutna Ungerska socialisters revolutionära förbund. Bortsett från en trotskistisk verksamhet i Bulgarien 1946, som snabbt topphögs av polisen, var detta första gången sedan 1938, som Fjärde internationals politiska tillbakagång hade förbytts i sin motsatts. Trotskismen har också börjat bryta den djävulskrets som lett till dess utstötande ur Sovjetunionen och ur ”folkdemokratierna”. Vad Internationella kommittén beträffar karakteriseras den aktuella situationen av ”imperialismens och stalinismens gemensamma kris”. Imperialismen förkvävs under en kapitalistisk världsmarknad som är alltför trång för att kunna suga upp alla de varor den producerar. Detta ger samtidigt upphov till en militarisering av den kapitalistiska ekonomin – vilket är en av formerna för den nödvändiga förstöringen av ”överflödet” på varor – och en vilja att återerövra – på fredlig väg, om man kan, med våld, om så krävs – de enorma marknader som gått förlorade, från Peking till Prag.

De länder som har en kollektiviserad ekonomi har efter en mycket ojämn utveckling, beroende på kollektivisering, planhushållning och monopol på utrikeshandeln, som gjort det möjligt för dem att från ett efterblivet produktionsstadium övergå till ett mer eller mindre utvecklat trots den absurda uppdelningen i små ”socialismer” i små länder, också de börjat kvävas i sina nationsgränsers halsjárn. Deras ekonomi kan inte längre utvecklas, som exemplet från Tjeckoslovakien visar, om den inte får del i den internationella uppdelningen av arbetet, dvs i en världsmarknad som ännu kontrolleras av kapitalismen. Deras öde är på så sätt nära förbundet med utvecklingen av klasskampen i de högt utvecklade kapitalistiska länderna, och detta ställer dem inför det

alltmer påträngande alternativet att antingen återinföra kapitalismen eller också få till stånd en politisk revolution för att störta den byråkrati som är garanten för den sociala ordningen i väster ... Det industrialiserade Europa utgör brännpunkten för den förestående revolutionen, ty det utgör centrum för den kris som samtidigt skakar både kapitalismen och byråkratin. Sammanträffandet i tiden mellan generalstrejken i maj juni 1968 i Frankrike och "Pragvåren" är ett uttryck för detta klasskampens universella sammanhang. Internationella tommittens strävan går ut på att genom den realitet som representeras av en Fjärde international, som måste rekonstrueras, ge ett uttryck åt och organisera denna kamp.

Denna strävan stöder sig också på "subjektiva" erfarenheter. Vid varje kris i Östeuropas länder återupptäcker den kommunistiska vänstern, som träder fram och drar med sig massorna i samma grad som den återspeglar dem, trotskismens traditionella analyser utan att känna till dem, för att inte säga själva parollerna i *Övergångsprogrammet*: analysen av byråkratin som en parasiterande kast (4) och av stalinismen som en oformlig cancersvulst på revolutionen; (5) nödvändigheten av en internationell kamp mot byråkratin, (6) mot stalinismen och kapitalismen (7) ; krav på arbetardemokrati (8); kamp för sovjetrepublik. (9) När ordföranden i kolchosen *Iaouna Gvardél* Ivan Jachimovitj, deklarerar: "Leninism, ja! Stalinism nej!" och därvid återfinner själva de ord som Ignace Reiss, NKVD-mannen som 1937 gick över till Fjärde internationalen, använde, och när Alexej Kosterin i Sovjetunionen ställer "förnyad, marxistisk-leninistisk socialism" mot kapitalismen och den stalinistiska "socialismen", ger de prov på en åsiktsgemenskap och en kontinuitet som är så mycket mer anmärkningsvärda som de är omedvetna.

Det är dessa djupa ekon som kommer medlemmen av det franska kommunistiska partiets centralkommitté, Léo Figuères, att i oktober 1968 skriva: "Att ännu en gång avmystifiera trotskismen och visa att den inte har någonting gemensamt med marxismen-leninismen är en aktuell uppgift." De förklarar också slutklämmen i den politiska resolution, som antagits av Trotskistiska organisationen: "Den period som just har inletts är en period då revolutionen står för dörren och revolutionära partier byggs upp i alla länder på övergångsprogrammets grund och då Fjärde internationalen rekonstrueras."

Noter

Kapitel 1

- 1) I den marxistiska vokabulären är ett "centristiskt" parti ett arbetarparti som pendlar mellan reformismen och den konsekventa kampen för revolution.
- 2) Likvidatorerna – anhängarna av en kamp med enbart lagliga medel, krävde att det illegala partiet skulle likvideras. Bojkottisterna – anhängarna av en enbart illegal kamp, krävde att valen till duman skulle bojkottas.
- 3) En formulering som snart ersattes av *Europas Förenta socialistiska stater*.

Kapitel 2

- 1) Alla dessa deklARATIONER är utdrag ur debatter, som av centralkommittén offentliggjordes först 1929. Jfr *Les bolcheviks et la révolution d'Octobre* (Maspero 1961).
- 2) För att rätt bedöma det nära samband som den stalinistiska historieskrivningen har etablerat mellan Trotskijs och "vänsterkommunisternas" positioner räcker det med att citera två av de argument som framfördes av de senare: "Det är just förkvävandet av vår revolution som skulle kunna åstadkomma ett utbrott av revolutionen i väster" (Oppokov). "Vi bör dö i en vacker gest, med värjan i handen och med ropet: Fred är vanära! Krig är ära!" (Bucharin, Radek).

Kapitel 3

1) I analogi med den reaktion som representerades av thermidor-krisen under den franska revolutionen av 1789. Termen bör användas först från och med 1926 i samband med NEP-männens och kulakernas ökade roll.

2) I *Leninismens frågor* (1926) skulle han använda formeln ”av det fullständiga socialistiska samhället”.

Kapitel 5

1) Några månader senare ersatt av uttalandet att det är nödvändigt att kämpa för den Fjärde internationalen.

2) CNT – mäktig spansk anarkistisk facklig sammanslutning, inom vilken finns en anarkistisk gruppbyggnad, FAI ; UGT är den socialistiska fackliga sammanslutningen.

3) F. d. Katalanska federationen av det mycket svaga spanska kommunistiska partiet, som hade brutit med högerflygeln,

4) Efter den främste anarkistiske ledaren Durruti, som dödades av en okänd person i Madrid.

5) CIO – Congress of Industrial Organizations, facklig organisation, som 1934 bildades på initiativ av gruvarbetarledaren John Lewis.

Kapitel 7

1) PIR – initialerna för det bolivianska kommunistiska partiet. Rosca – benämningen på högern.

2) MNR – nationella revolutionära rörelsen, ett småborgerligt, nationalistiskt parti med en inflytelserik organisatorisk verksamhet inom breda lager av arbetare och bönder.

3) *Fjärde internationalen*, december 1956, s. 6-7. Trotskisterna vädjade då i sin tidskrift *La Verité* om stöd åt de polska och ungerska arbetarråden och om en enad kamp från arbetarnas sida mot imperialismen och stalinismen, som gjorde gemensam sak. Ännu 1968 talar P. Frank i *Den Fjärde internationalen* om ”händelserna i Öst-Berlin i juni 1953...”, ”händelserna i Polen och Ungern 1956”, ”den tjeckoslovakiska affären” (s. 57). Orden ”händelser” och ”affär” ger ingen föreställning om dessa revolutionära skakningars natur,

4) ”Revolutionen har begåvat oss med en fullständig regeringsapparat (...) Denna apparat som aldrig har kontrollerats av massorna och som snart med lätthet har undertryckt varje medel till kontroll har degenererat (...) Denna kast har utgjort ett antiprogressivt element och dess intressen har stått i motsats till arbetarnas” (Krysztof Toeplits, *Nuova Kultura*, Warschawa, 29 april 1956).

5) ”Stalinismen var antitesen till sovjetregimen, med vilken den sammanlevde och på vilken den parasiterade” (Mieczyslaw Bibrowski. *Nowa Kultura*, 19 febr. 1957).

6) ”Genom vår försorg har nu likviderandet av dess absoluta makt börjat spöka för den byråkratiska kasten, denna kast som introducerats på den internationella scenen av den stalinistiska socialismen (...) Vi närmar oss förintandet av denna kasts makt, som nu nästan är ärftlig och som genom tusen band av korruption och ömsesidiga intressen är förbunden med sina

utländska motsvarigheter (...) Vi hotar byråkratin som långsamt men säkert är på väg att begrava socialismen i hela världen” (Jiri Hochman. *Reporter*, Prag, 31 juli 1968).

7) ”Det nödvändiga villkoret för kampen mot stalinismen är att den inte får begränsa sig till ett enda land eller ett enda parti utan måste föras just inom den internationella arbetarrörelsens ram. (...) Skulle stalinismen överleva inom våra led, så vore det den säkraste garantin för imperialismens seger” (Roman Zimand, *Po Prostu*, Warschawa, 4 nov. 1956).

8) ”Ner med den stalinistiska ekonomiska politiken! Arbetarna måste överta ledningen av fabrikerna! (Paroll för Petöfikretsen i Budapest i november 1956).

9) ”Arbetarklassen måste organisera fler och fler arbetarråd vid företagen (...) sovjeter av arbetardelegater.” (Kuron och Modzelewski. Öppet brev till POPU:s CK, 1964.)